



การประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร
ในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข
2564

ชื่อเรื่อง การประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด
(ภาษาอังกฤษ Assessment of the Consumption Value of Herbal Products in the 14 Herbal Cities

คณะผู้วิจัย

นางศรีจรรยา โชติ๊ก	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ
	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร
ดร.มณฑกา อีร์ชัยสกุล	ผู้อำนวยการกองสมุนไพรเพื่อเศรษฐกิจ
	กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
นางสาวลัดดาวัลย์ จาตพันธุ์อินทร์	นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ
	กองวิชาการและแผนงาน
	กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจระดับประเทศ แนวทางการส่งเสริมการค้า การลงทุนในอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย รวมถึงเป็นแนวทางให้ภาคการผลิตตามหลักการ "ตลาดนำการผลิต" นี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน คณะผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน เครือข่ายมหาวิทยาลัย ขอขอบคุณผู้ประสานงาน กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร กลุ่มผู้แปรรูปสมุนไพร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ของเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัด ขอขอบคุณ ผู้บริหารและบุคลากร ทุกระดับที่ได้สละเวลาให้ความรู้ คำแนะนำ และข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการศึกษา รวมทั้งให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาของการดำเนินงาน ทำให้งานวิจัยนี้สามารถบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สุดท้ายคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อค้นพบที่เกิดขึ้นจากการศึกษานี้จะมีส่วนช่วยในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด สู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับประเทศต่อไป

คณะผู้วิจัยกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
และเครือข่ายมหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1 สำนวนมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัดของปี 2560 ปี 2561 และปี 2562 และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัดของปี 2563 และปี 2564 2 สำนวนมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัดของปี 2560 ปี 2561 และปี 2562 และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัดของปี 2563 และปี 2564 และ 3 สำนวนมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย แนวทางการส่งเสริมการค้า การลงทุนในอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย รวมถึงเป็นแนวทางให้ภาคการผลิตตามหลักการ "ตลาดนำการผลิต" งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน โดยข้อมูลเชิงปริมาณใช้วิธีการสุ่มประชากรตัวอย่างของ Steven K. Thomson 800 ตัวอย่าง กระจายใน 14 จังหวัด ข้อมูลเชิงคุณภาพรวบรวมผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่มย่อย 5 ภาค ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยผลการศึกษาพบว่ามูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในปี 2560-2562 ทั้ง 14 จังหวัด มีมูลค่ารวมของการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประมาณ 25,220 ล้านบาท, 26,249 ล้านบาท และ 27,687 ล้านบาท โดยมีอัตราที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.08 และ 5.48 ตามลำดับ จังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรฯ สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ สงขลา สุราษฎร์ธานี และ เชียงราย ทั้ง 3 ปี คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 7.33 ของมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศ (360,000 ล้านบาท) และผลการคาดการณ์รวมของการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในปี 2563-2564 พบว่า ปี 2563 มูลค่าลดลงถึง 56.63% เหลือเพียง 12,008 ล้านบาท จากผลกระทบของโควิด-19 โดยมูลค่าผลิตภัณฑ์สมุนไพรลดลงเหลือ 2,522 ล้านบาท และบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 9,486 ล้านบาท และปี 2564 ภายใต้การฟื้นตัวจากนโยบายภาครัฐ มูลค่าการบริโภคเพิ่มขึ้น 68% เป็น 20,173 ล้านบาท โดยมูลค่าผลิตภัณฑ์สมุนไพรประมาณ 4,842 ล้านบาท และบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 15,332 ล้านบาท และพบว่าผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้ง 14 จังหวัด ส่วนใหญ่เป็นการใช้ในอุตสาหกรรมเครื่องสำอาง โดยธุรกิจที่มีการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรมาก คือ ธุรกิจสปา และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม นอกจากนี้ ปัญหาหลัก ที่พบในกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพรประกอบด้วย การขาดมาตรฐานคุณภาพที่ชัดเจนสำหรับผลิตภัณฑ์สมุนไพร การขาดแคลนวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพ และการเข้าถึงข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรที่ยังไม่เพียงพอ ส่งผลให้ผู้บริโภคยังขาดความมั่นใจในคุณภาพและประโยชน์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพร ข้อเสนอแนะ จากการศึกษาครั้งนี้ 1) ส่งเสริมการรับรองมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น GMP และการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของตลาด 2) สนับสนุนการพัฒนาแหล่งวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพในประเทศ เพื่อลดการพึ่งพาวัตถุดิบจากต่างประเทศ 3) ประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์และการใช้สมุนไพรผ่านสื่อที่เข้าถึงง่าย เช่น สื่อออนไลน์และงานแสดงสินค้าสมุนไพร 4) สนับสนุนการศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีมูลค่าเพิ่ม เช่น อาหารเสริม เครื่องดื่ม และผลิตภัณฑ์ด้านความงามจากสมุนไพร เพื่อตอบสนองความต้องการตลาดและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ

บทสรุปที่เกิดจากการศึกษาครั้งนี้ สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองสมุนไพร หรือขยายเมืองสมุนไพรให้ครอบคลุมทั้งประเทศเพื่อเพิ่มมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรภายในประเทศ ต่อไป

คำสำคัญ : เมืองสมุนไพร, สมุนไพร, ผลิตภัณฑ์สมุนไพร, มูลค่าการบริโภค

Abstract

This research aims to study: 1 the consumption value of herbal products in 14 designated "Herbal Cities" in Thailand during 2017, 2018, and 2019, and to assess the estimated consumption values for 2020 and 2021; 2 the consumption value of OTOP herbal products in these 14 Herbal Cities over the same years; and 3 the value of herbal product consumption and health tourism services in these 14 Herbal Cities. The goal is to utilize this data in formulating policies, strategies for trade and investment promotion in the Thai herbal industry, and production guidance based on a "market-led production" model. This mixed-method study applied Steven K. Thomson's population sampling method to obtain a quantitative sample of 800 respondents distributed across the 14 provinces. Qualitative data were gathered through in-depth interviews and focus group discussions across 5 regions, covering all target groups. The findings reveal that the total consumption value of herbal products and health tourism services in the 14 provinces during 2017-2019 was approximately THB 25,220 million, THB 26,249 million, and THB 27,687 million, with an increase of 4.08% and 5.48%, respectively. The provinces with the highest consumption values over these three years were Songkhla, Surat Thani, and Chiang Rai, accounting for approximately 7.33% of the national health tourism revenue (estimated at THB 360,000 million). Forecasts for 2020 -2021 indicate that the consumption value dropped sharply by 56.63% in 2020 to THB 12,008 million due to the COVID-19 pandemic, with herbal product consumption at THB 2,522 million and health tourism services at THB 9,486 million. In 2021, driven by government recovery policies, the consumption value rose by 68% to THB 20,173 million, with herbal products valued at THB 4,842 million and health tourism services at THB 15,332 million. The study found that most herbal product consumption in the 14 provinces was concentrated in the cosmetics industry, with significant usage in the spa and resort/hotel sectors. Key challenges in these Herbal Cities include a lack of clear quality standards for herbal products, limited access to high-quality herbal raw materials, and insufficient public knowledge about the benefits and applications of herbal products, resulting in limited consumer confidence.

Recommendations from this research include: 1 promoting quality certification standards such as GMP and developing packaging that meets market demands; 2 supporting the development of high - quality domestic herbal raw materials to reduce reliance on imports; 3 increasing public knowledge on the benefits and applications of herbal products through accessible media such as online platforms and herbal product exhibitions; and 4 encouraging research and development of new, value -added products such as dietary supplements, herbal beverages, and cosmetic products to meet market demands and create economic opportunities. The insights from this research can be leveraged for policy-making and strategic development of Herbal Cities or expanding the Herbal City concept nationwide to increase domestic consumption of herbal products.

Keywords: Herbal City, Herbal Products, Consumption Value

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	1
เป้าหมาย	2
ขอบเขตการศึกษา	2
ขั้นตอนการศึกษา	2
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
บทที่ 2 เอกสารที่เกี่ยวข้อง	6
มูลค่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	6
นโยบายการพัฒนาเมืองสมุนไพร	6
แผนพัฒนาเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด	6
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	20
รูปแบบการศึกษา	20
ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	20
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	25
ขอบเขตการประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด	26

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	28
มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร ปี 2560-2562 และประเมินมูลค่าการบริโภค	28
ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ปี 2563-2564 และบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัด	
เมืองสมุนไพร 14 จังหวัด	
- สรุปผลการศึกษาภาพรวม	28
- ผลการศึกษาการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร และบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	31
ของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด รายจังหวัด	
มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ปี 2560-2562 และประเมินมูลค่าการบริโภค	53
ผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ปี 2563-2564 ในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด	
ปัญหาและข้อเสนอแนะ	54
บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	57
สรุปผลการศึกษา	57
ข้อเสนอแนะ	61
บรรณานุกรม	65
ภาคผนวก	66
สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก/การจัดประชุมกลุ่มย่อย	66

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3-1	จำนวนประชากรในจังหวัดเป้าหมาย	22
3-2	จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาคสนาม	23
3-3	จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึก/การจัดประชุมกลุ่มย่อย	24
4-1	มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัด เมืองสมุนไพร 14 จังหวัด	30
4-2	มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด	54

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1-1	ขั้นตอนการศึกษา	3

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตลาดสมุนไพรทั่วโลกมีมูลค่าประมาณ 91.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ประเทศที่มีมูลค่าตลาดสมุนไพรสูง ได้แก่ ประเทศเยอรมนี ภูมิภาคเอเชีย ญี่ปุ่น และฝรั่งเศส ส่วนประเทศไทยได้รับการจัดอันดับเป็นประเทศที่มีอัตราการเติบโตของตลาดสมุนไพรเป็นอันดับที่ 8 ของโลก ซึ่งอัตราการเติบโตของการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในแต่ละประเภทอยู่ระหว่าง 3% ถึง 12% โดยกลุ่มสินค้าที่มีศักยภาพสูงสุดในตลาด ได้แก่ อาหารเสริม (Nutraceuticals) และเวชสำอาง (Cosmeceuticals) นอกจากนี้ ประเทศกำลังพัฒนาเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการใช้สมุนไพรและยาแผนโบราณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และคาดการณ์ว่าตลาดสมุนไพรในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะมีอัตราการเติบโตสูงที่สุด โดยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยประมาณ 9.1% ต่อปี ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรได้กลายเป็นทางเลือกใหม่ในการดูแลสุขภาพและการรักษาโรค ขณะเดียวกัน สมุนไพรยังเป็นสินค้ามูลค่าสูงที่สามารถเชื่อมโยงกับการผลิตทางการเกษตร สร้างรายได้ และส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รัฐบาลไทยเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาสมุนไพรไทย ซึ่งเป็นทั้งภูมิปัญญาและทรัพยากรอันมีคุณค่าของประเทศ จึงได้กำหนดให้มีการจัดทำแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยได้จัดทำแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พ.ศ. 2560-2564 ซึ่งมีเป้าหมายในการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรไทยให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และครบวงจร แผนดังกล่าวมีเป้าหมายให้ประเทศไทยก้าวขึ้นเป็นผู้ส่งออกวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์สมุนไพรคุณภาพชั้นนำของภูมิภาคอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2564 พร้อมตั้งเป้าหมายเพิ่มมูลค่าของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์สมุนไพรภายในประเทศจาก 180,000 ล้านบาท เป็น 360,000 ล้านบาท ภายในช่วงเวลาเดียวกัน ในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติได้กำหนดให้มีการดำเนินการผ่านโครงการเมืองสมุนไพร ซึ่งเป็นหนึ่งในหกมาตรการสำคัญที่ถ่ายทอดมาตรการและแผนงานจากแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรฉบับที่ 1 ปี พ.ศ. 2560-2564 ไปสู่การปฏิบัติโดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาสมุนไพรอย่างครบวงจรตั้งแต่ ต้นทาง กลางทางและปลายทาง นำไปสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการเติบโตแก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

การนำวัตถุดิบสมุนไพรมาสู่กระบวนการแปรรูปและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ เป็นวิถีปฏิบัติของการสร้างมูลค่าจากวัตถุดิบของชุมชน จึงทำให้ปัจจุบันมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือผู้ประกอบการรายย่อยภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์มีการพัฒนาท้องถิ่นจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็นจำนวนมากน้อย รายได้ที่เกิดจากสินค้า OTOP ในภาพรวมของประเทศมีมูลค่ามากกว่าแสนล้านบาทต่อปี แต่ยังคงขาดการประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากการท่องเที่ยวของจังหวัดและผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP เป็นการจำเพาะ ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งไปสู่การประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากการท่องเที่ยวของจังหวัดเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัดเพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบาย ยุทธศาสตร์และต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ให้มุ่งไปสู่การสร้างเศรษฐกิจแก่ชุมชนได้เพิ่มมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสำรวจมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัดของปี 2560 ปี 2561 และปี 2562 และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัดของปี 2563 และปี 2564

- 2) เพื่อสำรวจมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัด ของปี 2560 ปี 2561 และปี 2562 และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัดของปี 2563 และปี 2564
- 3) เพื่อสำรวจมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

3. เป้าหมาย

เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย แนวทางการส่งเสริมการค้า การลงทุน ในอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย รวมถึงเป็นแนวทางให้ภาคการผลิตตามหลักการ "ตลาดนำการผลิต"

4. ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาการประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) มีขอบเขตการศึกษาดังนี้

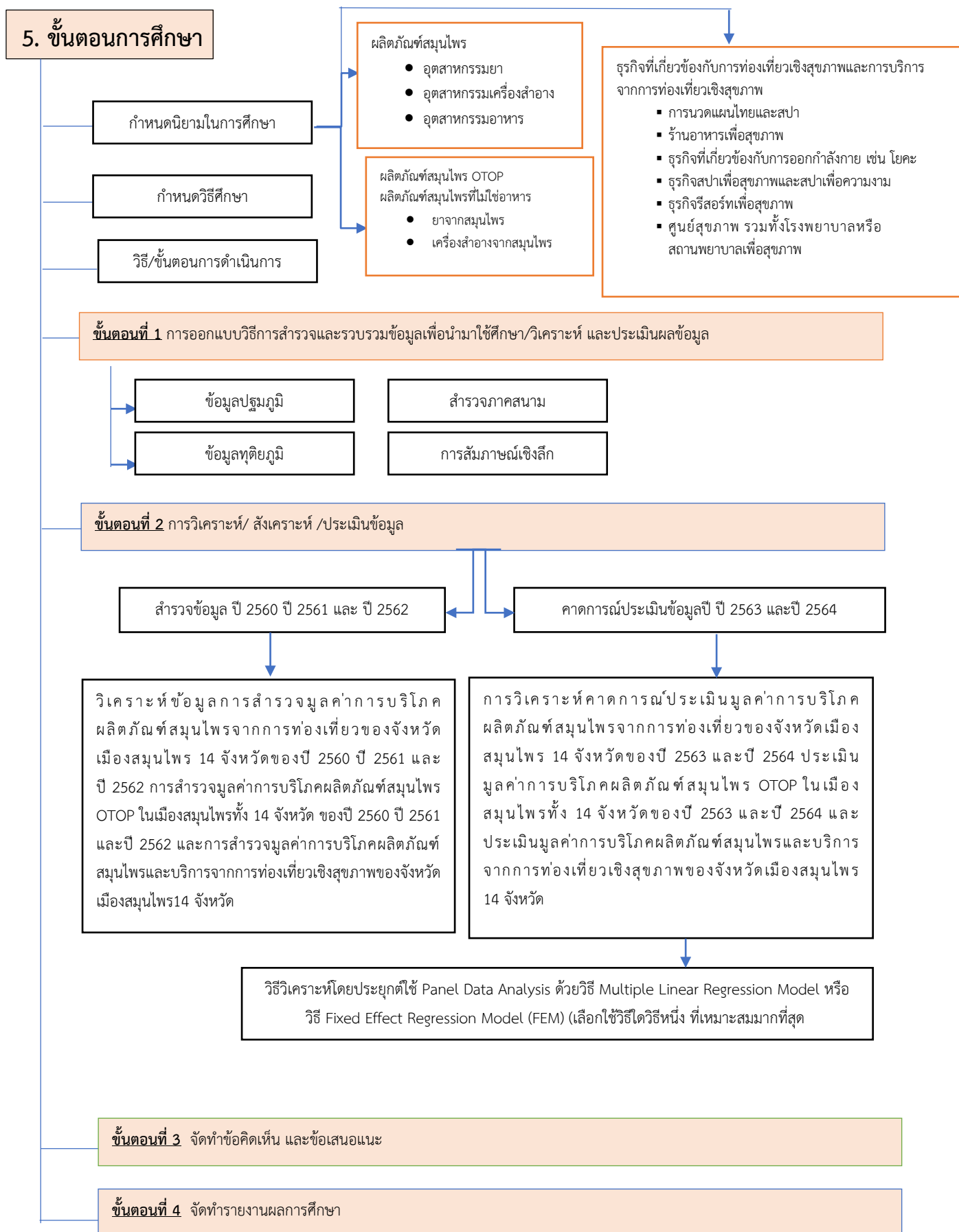
- 1) ออกแบบและกำหนดวิธีการสุ่มประชากรตัวอย่างที่จะสามารถอนุมานถึงผู้บริโภคในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดสกลนคร จังหวัดปราจีนบุรี สุราษฎร์ธานี พิษณุโลก อุทัยธานี นครปฐม สระบุรี มหาสารคาม สุรินทร์ อำนาจเจริญ สงขลา จันทบุรี และอุดรธานี
- 2) ออกแบบวิธีการสำรวจรวบรวม วิเคราะห์ และประเมินผลข้อมูลรวมถึงออกแบบแบบสอบถามหรือแบบสำรวจ
- 3) สำรวจและรวบรวมข้อมูลที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากการท่องเที่ยวของจังหวัดและผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัด และการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด ในประเด็นสำคัญ ดังนี้

3.1 มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากการท่องเที่ยวของจังหวัด มูลค่าผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP และมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ณ ปี 2560 ปี 2561 และปี 2562 (Actual Data) ตามเป้าหมายที่กำหนด

3.2 คาดการณ์ประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากการท่องเที่ยวของจังหวัด คาดการณ์ประเมินมูลค่าผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP และคาดการณ์ประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ ณ ปี 2563 และปี 2564 (Forecast Data) ตามเป้าหมายที่กำหนด

- 4) แสดงข้อมูลสถิติและข้อมูลด้านอื่น ๆ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากการท่องเที่ยวของจังหวัดและผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัด และการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด
- 5) จัดทำข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาและขับเคลื่อนเมืองสมุนไพร

5. ขั้นตอนการศึกษา แสดงรายละเอียดดังภาพที่ 1-1



ภาพที่ 1-1 ขั้นตอนการศึกษา

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **เมืองสมุนไพร** หมายถึง เมืองที่ถ่ายทอดมาตรการและแผนงานจากแผนปฏิบัติการด้านผลิตภัณฑ์สมุนไพร พ.ศ. 2560-2565 (แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 ฯ) ลงไปสู่การพัฒนาในระดับภูมิภาค โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาสมุนไพรอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ทั้งนี้อาศัยกลไกของประชารัฐและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเมืองสมุนไพร มีจำนวน 14 จังหวัด แบ่งออกเป็น

- 1 เมืองสมุนไพรนำร่อง จำนวน 4 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย ปราจีนบุรี สกลนคร และสุราษฎร์ธานี
- 2 เมืองสมุนไพรส่วนขยาย จำนวน 10 จังหวัด ได้แก่ พิษณุโลก นครปฐม อุทัยธานี สระบุรี อุตรดิตถ์ อำนาจเจริญ สุรินทร์ มหาสารคาม จันทบุรี และสงขลา

2. ผลิตภัณฑ์สมุนไพร อ้างตามพระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์สมุนไพร พ.ศ. 2562 หมายถึง

2.1 ยาจากสมุนไพร หมายถึง ยาแผนไทย ยาพัฒนาจากสมุนไพร ยาแผนโบราณที่ใช้กับมนุษย์ ตามกฎหมายว่าด้วยยา หรือยาตามองค์ความรู้การแพทย์ทางเลือกตามที่รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของ คณะกรรมการประกาศกำหนด เพื่อการบำบัด รักษา และบรรเทาความเจ็บป่วยของมนุษย์หรือการป้องกันโรค

2.2 ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพ หมายถึง ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบสำคัญที่เป็นหรือแปรสภาพจากสมุนไพร ซึ่งพร้อมที่จะนำไปใช้กับมนุษย์เพื่อให้เกิดผลต่อสุขภาพ หรือการทำงานของร่างกายให้ดีขึ้น เสริมสร้างโครงสร้างหรือการทำงานของร่างกายหรือลดปัจจัยเสี่ยงของการเกิดโรค

3. ผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากการท่องเที่ยว และบริการ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมตลอดจนการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และกิจกรรมรักษาฟื้นฟูสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอาจแบ่งตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ ดังนี้

1 การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ด้วยการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพทั้งในหรือนอกที่พักแรมอย่างถูกวิธี ตามหลักวิชาการและมีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การ อาบน้ำแร่/น้ำพุร้อน การนวดแผนไทย การอบสมุนไพร การบริการสวดมนต์บำบัด (Aroma Therapy) และวารี บำบัด (Water Therapy) เป็นต้น

2 การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health Healing Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมบำบัดรักษาโรคหรือฟื้นฟูสุขภาพต่างๆ ที่หลากหลาย ตามหลักวิชาการและมีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การตรวจร่างกาย รวมทั้ง การทำทันตกรรม การรักษาสุขภาพผิว การผ่าตัดเปลี่ยนสะโพก การผ่าตัดเสริมความงาม หรือ การแปลงเพศ เป็นต้น ในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพมาตรฐาน หรือบางครั้งเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงแพทย์ (Medical Tourism)

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประกอบด้วย กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ทางธรรมชาติการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม รวมถึงการปรับสมดุลของอาหาร เพื่อเพิ่มพูนพลังให้สมบูรณ์ แข็งแรง ปรับสภาพจิตใจให้เกิดความรู้สึกละเอียดและปรับความสมดุลให้แก่ร่างกาย เป็นการเดินทาง เพื่อแสวงหาสถานที่พักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสงบ ร่มรื่น อยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่ส่งผลดีต่อสุขภาพ จิต หลักหนการใช้ชีวิตประจำวันที่จำเจและเคร่งเครียด เช่น การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ กิจกรรมโยคะ สปา การนวด การอาบน้ำแร่ การฝึกสมาธิ การลดความอ้วน การลดความเครียด การออกกำลังกาย เป็นต้น โดยการศึกษาจะทำการศึกษารูปร่างที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ดังนี้

- (1) ธุรกิจรีสอร์ท เพื่อสุขภาพ (สถานประกอบการประเภทที่พักนักท่องเที่ยว)
- (2) ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ (ประเภทภัตตาคารหรือร้านอาหาร)
- (3) การนวดแผนไทยและสปา (ประเภทสถานประกอบการนวดเพื่อสุขภาพ)
- (4) ธุรกิจสปาเพื่อสุขภาพและสปาเพื่อความงาม (ประเภทสถานประกอบการสปาเพื่อสุขภาพ)
- (5) ศูนย์สุขภาพรวมทั้งโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลเพื่อสุขภาพ (ประเภทสถานพยาบาล)
- (6) ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย เช่น โยคะ (สถานประกอบการประเภทกีฬา)

4. ผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP

ผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP หมายถึง ผลิตภัณฑ์ภายใต้โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) ซึ่งกำหนดไว้ 5 ประเภท ประกอบด้วย 1 ประเภทอาหาร 2 ประเภท เครื่องดื่ม 3 ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย 4 ประเภทของใช้ / ของตกแต่ง / ของที่ระลึก 5 ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร (สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน สำหรับในการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาประเภทที่ 5 สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร ได้แก่ ยาจากสมุนไพร และเครื่องสำอางสมุนไพร

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

สังคมไทยมีการใช้สมุนไพรไทยอย่างแพร่หลาย และมีแนวทางการผลิตตามหลักการ "ตลาดนำการผลิต" โดยอาศัยข้อมูลในเชิงเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อกำหนดนโยบาย แนวทางการส่งเสริมการค้าและการลงทุนในอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย และได้รับความร่วมมือจากกลไกภาครัฐในการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาสมุนไพรสู่ความมั่นคงทางสุขภาพและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาสมุนไพรไทยในทุกภาคส่วน

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. มูลค่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จากรายงาน Global Wellness Economy Monitor (Global Wellness Institute, October 2018) ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปี 2560 ประมาณ 12 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 360,000 ล้านบาท ประมาณการโดย Global Wellness Institute จากข้อมูลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของ Euromonitor International ซึ่งประเทศไทยจัดอยู่ในลำดับที่ 13 ของตลาดปลายทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นิยมของโลก (จาก 20 อันดับ)

2. นโยบายการพัฒนาเมืองสมุนไพร (Herbal City)

แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564 ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ซึ่งแผนแม่บทฉบับนี้เป็นแนวทางการกำหนดภารกิจแผนงานของส่วนราชการและองค์กรภาคเอกชนสู่การขับเคลื่อนอย่างเป็นเอกภาพในช่วงเวลา 5 ปี เพื่อให้สมุนไพรไทยเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยต่อไปในอนาคต เป็นผู้นำผลิตภัณฑ์สมุนไพรในอาเซียนอันจะนำมาสู่ความมั่นคงทางสุขภาพและความยั่งยืนของเศรษฐกิจไทยต่อไป โดยการพัฒนาเมืองสมุนไพรถูกกำหนดไว้ยุทธศาสตร์ที่ 4 เรื่อง สร้างความเข้มแข็งของการบริหาร และนโยบายของภาครัฐเพื่อการขับเคลื่อนสมุนไพรไทยอย่างยั่งยืน มาตรการที่ 6 การพัฒนาเมืองสมุนไพร (Herbal City) โดยมีเป้าหมาย ดังนี้

- 1) จังหวัดนำร่องที่เป็นเป้าหมาย 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย ปราจีนบุรี สกลนคร และสุราษฎร์ธานี มีแผนพัฒนาเมืองสมุนไพรโดยใช้กลไกการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในการพัฒนาสมุนไพรแบบครบวงจร
- 2) มีรูปแบบการพัฒนาเมืองสมุนไพรที่นำอัตลักษณ์และจุดเด่นของจังหวัดมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเมืองสมุนไพรในระดับจังหวัด/กลุ่มจังหวัด
- 3) จังหวัดมีบริการและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่เพิ่มมูลค่าและสร้างชื่อเสียงอย่างน้อย 3 รายการ
- 4) จังหวัดมีรายได้จากบริการผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรและการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

3. แผนพัฒนาเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

1) จังหวัดเชียงราย

1.1) การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงรายมีแผนดำเนินการตามยุทธศาสตร์พัฒนาให้จังหวัดเชียงรายเป็นเมืองแห่งการค้าชายแดน ท่องเที่ยวเชิงเกษตรและอาหารปลอดภัย มีวิสัยทัศน์ “เชียงรายเมืองสมุนไพร เกษตรสีเขียว อาหารปลอดภัย วิถีไทยล้านนา” ด้วยการส่งเสริมสนับสนุนดำเนินงานเมืองสมุนไพร แบบครบวงจร ในระดับจังหวัด ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ อย่างยั่งยืน โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ

ภาคประชาสังคม ภาคเอกชนและภาคประชาชน เพื่อผลักดันให้เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจนตามแนวนโยบาย
ประชารัฐ มีการขับเคลื่อนโครงการเมืองสมุนไพรจังหวัดเชียงราย มีแผนแม่บทเมืองสมุนไพรจังหวัดเชียงราย
ระหว่างปี 2560-2564 ยังให้เกิดการใช้สมุนไพรในวิถีวัฒนาและส่งเสริมการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรค
การสร้างเสริม สุขภาพในระบบสุขภาพ มีการศึกษา พัฒนาสมุนไพรสู่ผลิตภัณฑ์ขั้นเยี่ยม และมีการนำตำรับ
แพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน มาพัฒนาสู่การใช้ในด้านการแพทย์ การดูแลสุขภาพ การผลิตเชิงพาณิชย์ และ
การ ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นอกจากนี้มีการจัดทำแผน แนวทางการดำเนินงาน พร้อมจัดทำของบประมาณในการ
ดำเนินโครงการพัฒนาเมืองสมุนไพรจังหวัดเชียงราย พร้อมจัดทำฐานข้อมูล 4 ด้านได้แก่ ด้านสินค้าสุขภาพ
สินค้าเกษตร ด้านข้อมูลสมุนไพรสินค้าทางธรรมชาติ และด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสมุนไพรอีกด้วย

แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดเชียงราย (พ.ศ. 2561-2565) ได้จัดทำโครงการ
พัฒนาเมืองสมุนไพร จังหวัดเชียงราย (Chiangrai Herbal City) เชียงราย เพื่อให้ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ที่ 2
เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการผลิตสินค้าเกษตรในโซ่อุปทาน ภายใต้กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตร
ให้ได้มาตรฐานรองรับความต้องการตลาด และกลยุทธ์ที่ 3 เพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร และเพื่อตอบสนอง
ต่อ ยุทธศาสตร์ที่ 3 เพิ่มความสามารถในการแข่งขันภาคการเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม หน่วยงาน
ดำเนินการ ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และศูนย์ส่งเสริม
และ พัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดเชียงราย โดยโครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

(1) เพื่อสร้างการยอมรับการใช้พืชและผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก
และเชิง พาณิชย์ด้วยการศึกษาและวิจัยพัฒนาและส่งเสริมการพัฒนาสมุนไพรเชิงเศรษฐกิจตลอดสายห่วงโซ่
แห่งคุณค่า (Value Chain) โดยใช้กลไกการมีส่วนร่วมตามแนวทางประชารัฐ

(2) เพื่อพัฒนาและนำผลิตภัณฑ์สมุนไพรเด่น (Product Champion) ของจังหวัดเชียงราย
และภาคเหนือตอนบน 2 เข้าสู่ระบบการตลาดซึ่งจะส่งผลให้เกิดการกระตุ้นการผลิตและเสริมสร้างรายได้ตั้งแต่
ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

(3) เพื่อยกระดับมาตรฐานการผลิตสมุนไพรและบริการแพทย์แผนไทยสู่ตลาดสากลและรองรับ
การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและเชิงนิเวศเป็นการกระจายรายได้และลดค่าใช้จ่ายจากการใช้ยาแผนปัจจุบัน

(4) เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตและแปรรูปสมุนไพรอย่างครบวงจร ตั้งแต่การปลูกสมุนไพร
ที่มีคุณภาพ (ต้นทาง การผลิตและแปรรูปสมุนไพรที่มีคุณภาพได้ มาตรฐานสากล (กลางทาง และการใช้สมุนไพร
(ปลายทาง

(5) เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สมุนไพรและสร้างรายได้แก่ประชาชน

(6) เพื่อส่งเสริมการใช้สมุนไพรในระบบบริการสุขภาพในสถานพยาบาลทุกระดับ

(7) เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพรพื้นบ้าน หมอเมืองและการใช้ประโยชน์ตาม
ภูมิปัญญาท้องถิ่น

(8) เพื่อจัดทำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศพืชสมุนไพร หมอเมืองและการใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญา

(9) เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ สาธิต และแหล่งรวบรวมพันธุ์ในการผลิตและแปรรูปสมุนไพรที่ใช้
ในการเกษตร

นอกจากนี้ แผนยุทธศาสตร์สาธารณสุขจังหวัดเชียงราย (ปี พ.ศ. 2561-2565) ได้ให้ความสำคัญ
ต่อการพัฒนาจังหวัดเชียงรายเพื่อเป็นเมืองสมุนไพรครบวงจร โดยในยุทธศาสตร์ที่ 5 (Service
Excellence) เรื่อง “พัฒนาอุตสาหกรรมทางการแพทย์ (สมุนไพร” มีเป้า ประสงค์ ดังนี้

(1) เป็นต้นแบบเมืองสมุนไพรครบวงจรและพัฒนาขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรครบวงจร การแพทย์แผนไทยการแพทย์ทางเลือกและภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนา

(2) เป็นเมืองสมุนไพรครบวงจรด้านการผลิตวัตถุดิบสมุนไพรที่ได้มาตรฐานครบวงจรสามารถเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้และฝึกอบรม

(3) จังหวัดเชียงรายเป็นศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรส่งเสริมสุขภาพและความงามและมีวัตถุดิบสมุนไพรและสมุนไพรแห้งที่ได้มาตรฐาน

(4) ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านสมุนไพรและการแพทย์พื้นบ้าน

โดยมีมาตรการที่สำคัญ คือ ส่งเสริมการผลิตและแปรรูป ผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน GAP/GACP ส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพรเบื้องต้นให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน GMP ขยายกำลังการผลิตยา ผลิตภัณฑ์สมุนไพร / พัฒนาคุณภาพโรงงานผลิตตามมาตรฐาน GMP และส่งเสริมการใช้สมุนไพรในระบบบริการสุขภาพ

สำหรับแผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย (พ.ศ.2561 – 2564) อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ด้านสมุนไพรโดยตรงแต่สามารถเชื่อมโยงต่อการผลิตและการค้าสมุนไพรได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็น ยุทธศาสตร์ที่ 3 “การดำรงฐานวัฒนธรรมล้านนา เพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ และเชิงสุขภาพ” ซึ่งเป็นแนวทางในการเชื่อมโยงสมุนไพรในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ ทั้งนี้ จังหวัดเชียงรายได้ กำหนดกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์นี้ไว้ 3 กลยุทธ์ ประกอบด้วย 1) พัฒนาให้จังหวัดเชียงราย เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เกิดการเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้าน GMS 2) ส่งเสริม และกระตุ้นการท่องเที่ยวช่วง Low Season พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและเพิ่มศักยภาพบุคลากรสู่สากล และ 3) ส่งเสริม การเรียนรู้ อนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณี สังคมและค่านิยมล้านนา เชื่อมโยงสู่การเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว

2) จังหวัดพิษณุโลก

2.1) การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลกเป็นพื้นที่เป้าหมายส่วนขยายให้มีการดำเนินงานโครงการเมืองสมุนไพร (Herbal City) โดยจังหวัดพิษณุโลกมีแนวทางการขับเคลื่อนโครงการดังกล่าวดังกล่าวให้บรรลุธรรม มีการส่งเสริม และพัฒนาสมุนไพรแบบครบวงจร ตั้งแต่การปลูก การแปรรูปผลิตภัณฑ์และการตลาด เพื่อสร้างมูลค่า ทางเศรษฐกิจแบบยั่งยืน พร้อมค้นหาอัตลักษณ์และจุดเด่นของจังหวัดมาส่งเสริมและพัฒนา เพื่อให้มีรายได้ จากผลิตภัณฑ์และบริการจากสมุนไพร ตลอดจนการท่องเที่ยวให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

แผนพัฒนาจังหวัดพิษณุโลกระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2563 - 2582) มีวิสัยทัศน์ “ศูนย์กลาง ความเจริญแห่งภูมิภาคที่มั่นคง สืบสานอินโดจีน ประจักษ์ความมั่นคง ประสานพลังสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ สามารถเชื่อมโยงการพัฒนาสมุนไพรของจังหวัด คือ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 เรื่อง “พัฒนา และเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันด้านเศรษฐกิจการค้าการลงทุน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและประวัติศาสตร์ มรดกโลก สินค้าบริการและผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์มูลค่าสูงสู่ความมั่นคงบนเทคโนโลยีนวัตกรรมและดิจิทัล” โดยมี เป้าหมายดังนี้

(1) จำนวนคนจนหมดไปและมีการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

(2) ภาคเศรษฐกิจการค้าการลงทุนเติบโตอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

(3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงประวัติศาสตร์มรดกโลกการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบพิเศษ ระยะยาวยกระดับให้มีมาตรฐานสากลและติดระดับโลก

(4) มีการพัฒนาบนฐานเทคโนโลยีนวัตกรรมดิจิทัล และประเด็น” และยุทธศาสตร์ที่ 3 เรื่อง “พัฒนาเพิ่มมูลค่ายกระดับสินค้าเกษตรปลอดภัย เกษตร อัจฉริยะ เกษตรอุตสาหกรรม อาหารแปรรูปและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สู่มาตรฐานสากล” มีเป้าหมายดังนี้

(1) ภาคเกษตรและอาหารแปรรูปอุตสาหกรรมมีการพัฒนาผลิตภาพมูลค่าสูงที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและมีมาตรฐานความปลอดภัยระดับสากล

(2) ภาคเกษตรอาหารแปรรูป ภาคอุตสาหกรรมอัจฉริยะ เกษตรอุตสาหกรรมขับเคลื่อนอย่างสร้างสรรค์โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัย

โดยมีโครงการด้านสมุนไพร อาทิ โครงการพัฒนานวัตกรรมเมืองสมุนไพร โครงการเขตอุตสาหกรรม นวัตกรรมอาหารและผลิตภัณฑ์สมุนไพร จังหวัดพิษณุโลก (Phitsanulok Food and Herb Product Innovation Project) โครงการเขตนวัตกรรมการผลิตและการศึกษาจังหวัดพิษณุโลก (Phitsanulok Research and Development for Product Innovation Center Project) ให้พิษณุโลกเกิดพื้นที่เมืองนวัตกรรม อาหารและผลิตภัณฑ์สมุนไพร บริเวณตำบลท่าช้าง อำเภอพรหมพิราม สร้างความร่วมมือทางวิชาการระหว่าง กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กับมหาวิทยาลัยในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ส่งเสริมให้มีการผลิตภัณฑ์

อาหารและสมุนไพร สนับสนุน Startup และ SME ของภาคเหนือ นอกจากนี้ยังมีโครงการภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดพิษณุโลก (พ.ศ. 2560 - 2564) อาทิ โครงการแปลงขยายพันธุ์สมุนไพรและรวบรวมพันธุ์สมุนไพรและประชาสัมพันธ์การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร โครงการส่งเสริมการผลิตและพัฒนารตลาดพืชสมุนไพรจังหวัดพิษณุโลก และโครงการส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสมุนไพร

3 จังหวัดสกลนคร

3.1 การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดสกลนคร

จังหวัดสกลนครเป็น 1 ใน 4 จังหวัดต้นแบบเมืองสมุนไพร ที่มีการพัฒนาสมุนไพรอย่างครบวงจร ทั้งการเพาะปลูก การแปรรูป และการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรเด่นประจำพื้นที่ ใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง สร้างมูลค่าเศรษฐกิจของประเทศ โดยกระทรวงสาธารณสุขได้ตัวเมืองสมุนไพร สกลนครมหานครแห่งพฤษภว ฒ แปลงพระราชรัฐ บ้านโนนสวรรค์ หมู่ 8 ต.พังขว้าง อ.เมือง จ.สกลนคร ซึ่งได้รับการส่งเสริมพัฒนาให้เป็นเมืองสมุนไพร ตามแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 ทั้งนี้จังหวัดสกลนคร เป็นจังหวัดที่มีการดำเนินการจัดการด้านสมุนไพร ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยมีการปลูกสมุนไพรอินทรีย์ปลอดสารเคมี การแปรรูปที่ได้มาตรฐานที่โรงพยาบาลพระอาจารย์ฝั้น ฯ และการจัดจำหน่ายอย่างเป็นระบบ โดยผู้ว่าราชการจังหวัด ได้ตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาสมุนไพรอย่างครบวงจร ด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน

ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสกลนคร (พ.ศ. 2561 – 2565 มีวิสัยทัศน์ว่า “เป็นแหล่งเกษตรปลอดภัย ก้าวไกลการค้า พัฒนาการท่องเที่ยว” ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสมุนไพรในจังหวัด โดยในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ว่าด้วยเรื่อง การพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเป้าประสงค์ในการเป็นเมืองพฤษภว ฒ มหานคร มีตัวชี้วัด คือ

(1 ร้อยละจำนวนครัวเรือนที่มีการปลูกสมุนไพรไว้ใช้ในครัวเรือน อย่างน้อย 5 รายการ (ร้อยละ 80 ในปี 2564

(2) ร้อยละจำนวนสถานศึกษาในทุกระดับที่มีการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสมุนไพร (ร้อยละ 100 ในปี 2564)

(3) จำนวนแปลงปลูกสมุนไพรต้นแบบ (จำนวน 40 แปลงในปี 2564)

(4) จำนวนรายการผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่ผลิตได้ (จำนวน 100 รายการในปี 2564)

(5) มูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร (ล้านบาท (มูลค่า 80 ล้านบาทในปี 2564)

(6) ร้อยละความนิยมในการใช้สมุนไพรของประชาชนในจังหวัดสกลนคร (ร้อยละ 75 ในปี 2564 โดยกำหนดกลยุทธ์ ส่งเสริมการใช้พืชสมุนไพรในการรักษา และส่งเสริมพัฒนาพืชสมุนไพรอย่างครบวงจร

4 จังหวัดมหาสารคาม

4.1 การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดมหาสารคาม

จังหวัดมหาสารคาม เป็น 1 ใน 13 จังหวัดของพื้นที่เป้าหมายโครงการเมืองสมุนไพร หรือ Herbal City โดยภายใต้นโยบาย Thailand 4.0 โดยมุ่งพัฒนาสมุนไพรเพื่อก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยจะมีการพัฒนาให้ครบทั้งต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ จังหวัดมหาสารคามมีการจัดทำยุทธศาสตร์โดยตรงในเรื่องของการพัฒนาเมืองสมุนไพรของจังหวัดเพื่อให้สอดคล้องกับแผนแม่บทแห่งชาติ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

เป้าหมาย : กลุ่มเกษตรกร อย่างน้อย 1 กลุ่ม/พื้นที่ปลูก GAP 500 ไร่

กิจกรรม :

(1) ประชุมคณะทำงานขับเคลื่อน

(2) อบรมเกษตรกร

(3) ศึกษาดูงาน

(4) ตรวจรับรองแปลง GAP

ผลการดำเนินงาน :

(1) มีกลุ่มแกนนำสมุนไพร 4 กลุ่ม

(2) มีฐานข้อมูลเกษตรกร จำนวน 600 ราย

(3) พื้นที่ปลูกสมุนไพร GAP 250 ไร่

(4) สมุนไพรที่ปลูก 27 ชนิด

เป้าหมายการดำเนินงานกลางทาง : มีโรงงานผลิตยาสมุนไพรที่ได้รับมาตรฐาน/Champions Product โดยมีกิจกรรม ดังนี้

(1) สนับสนุนอุปกรณ์ที่ขาดแคลนและพัฒนาทุกมิติ

(2) การตรวจเยี่ยมติดตาม

(3) ประเมิน GMP โดย ภก.ดร.นภดล เหลืองภิรมย์ และคณะจากกรมการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก

ผลการดำเนินงาน :

(1) โรงงานผลิตยาสมุนไพรมาตรฐาน GMP โรงพยาบาลมหาสารคาม

(2) โรงงานฟาร์มแคร์ฟาร์มแคร์ฟาร์มมาซูติคอล คณะเภสัชศาสตร์ มมส. (แหล่งผลิตเดิม

(3 Champions Product 3 รายการ

- น้ำจระเข้ร้อยจวน
- เซรั่มมันแกว
- น้ำตรีผลา

เป้าหมายการดำเนินงานปลายทาง : มูลค่าการใช้จ่ายสมุนไพรเพิ่มขึ้นร้อยละ 10/ร้อยละ การรับบริการแพทย์แผนไทย ร้อยละ 20 โดยดำเนินกิจกรรม ดังนี้

- (1 OPD คู่ขนาน
- (2 พัฒนาศักยภาพบุคลากร/อบรมหลักสูตรผู้ช่วยแพทย์แผนไทย 372 ชั่วโมง
- (3 นิเทศ/กำกับ/ติดตาม
- (4 การเผยแพร่องค์ความรู้

ผลการดำเนินงาน :

- (1 OPD คู่ขนาน 100 %
- (2 มูลค่าการใช้จ่ายสมุนไพรเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.99
- (3 ร้อยละการรับบริการแพทย์แผนไทย ร้อยละ 28.47

5) จังหวัดสุรินทร์

5.1) การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์ได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวแทนเขตสุขภาพที่ 9 ดำเนินโครงการเมืองสมุนไพรอย่างครบวงจร ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสมุนไพร ทั้งนี้จังหวัดสุรินทร์มีการจัดทำยุทธศาสตร์ด้านการขับเคลื่อนโครงการเมืองสมุนไพร โดยมีวิสัยทัศน์ “สุรินทร์ ถิ่นสมุนไพรไทยครบวงจร เพื่อสุขภาพและเศรษฐกิจที่ยั่งยืน” ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 : พัฒนาระบบการบริหารจัดการและการอนุรักษ์สมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกลยุทธ์ ดังนี้

- (1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกและระบบบริหารจัดการให้มีความพร้อม
- (2) สร้างเครือข่ายเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน/สหกรณ์ที่เข้มแข็ง
- (3) พัฒนาแหล่งการเรียนรู้พืชสมุนไพรและส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าสมุนไพรท้องถิ่น

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 : พัฒนาเมืองคุณภาพวัตถุดิบ ผลิตภัณฑ์และยาสมุนไพรให้ได้มาตรฐานซึ่งมีกลยุทธ์ ได้แก่

- (1) พัฒนาศักยภาพของเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน/ผู้ประกอบการรายย่อย
- (2) พัฒนาคุณภาพวัตถุดิบและสมุนไพรแปรรูปให้ได้มาตรฐาน

(3) ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตยาสมุนไพรให้ได้มาตรฐาน WHO GMP

(4) ส่งเสริมผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรในชุมชนให้เป็นสินค้า OTOP ที่มีคุณภาพ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 : ขยายช่องทางการใช้ประโยชน์เพิ่มมูลค่าการตลาดและการท่องเที่ยว
มีกลยุทธ์ ดังนี้

(1) สร้างตราสินค้า (Branding) ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมช่องทางการตลาด

(2) บูรณาการสมุนไพรกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ/เชิงเกษตร-เชิงวัฒนธรรม/เชิงอนุรักษ์

(3) ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาศักยภาพบุคลากร

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 : ส่งเสริมการใช้สมุนไพร โดยมีกลยุทธ์ คือ

(1) ส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรในระบบบริการสาธารณสุขทุกระดับ

(2) ส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(3) ส่งเสริมให้มีหลักสูตรเกี่ยวกับสมุนไพรในสถานศึกษาทุกระดับ

6) จังหวัดอำนาจเจริญ

6.1) การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดอำนาจเจริญ

จังหวัดอำนาจเจริญเป็นหนึ่งในต้นแบบในการพัฒนาเป็นเมืองสมุนไพร (Herbal City) เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและสมุนไพรของจังหวัดให้เป็นที่ยอมรับ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้เกิดการผลิตสมุนไพรที่ได้คุณภาพ มาตรฐานสากล และสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์สมุนไพร เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ช่องทางการตลาด ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการแพทย์แผนไทย โดยภายใต้แผนยุทธศาสตร์จังหวัดอำนาจเจริญ (พ.ศ. 2561-2565) ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ว่าด้วยเรื่อง การพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และสินค้าเกษตรปลอดภัยการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มคุณค่า มูลค่า และยกระดับสู่การเป็นเมืองสมุนไพร ได้กำหนดเป้าประสงค์ไว้ ดังนี้

เป้าประสงค์ :

(1) เกษตรกรมีศักยภาพสูงเป็นเกษตรกรมืออาชีพ ทำการเกษตรอย่างมีคุณธรรมและคำนึงถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) เกษตรกรมีรายได้ที่มั่นคงและพึ่งตนเองได้

(3) เศรษฐกิจจังหวัดจากฐานการเกษตรขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

ตัวชี้วัด :

(1) จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น
ค่าเป้าหมาย 17,204 ราย

(2) จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรปลอดภัยเพิ่มขึ้น ค่าเป้าหมายรวม 5 ปี 11,000 ราย
450 กก./ไร่

(3) จำนวนผลผลิตต่อไร่ข้ามหอมมะลิของเกษตรกรรายใหม่ เพิ่มขึ้น ค่าเป้าหมายไม่น้อยกว่า

(4) ร้อยละของจำนวนแปลง/ฟาร์มที่ยื่นขอตรวจและได้รับรองมาตรฐาน Q และ GAP ค่าเป้าหมาย ร้อยละ 90/ปี

(5) จำนวนคู่ค้าของสินค้าเกษตรและสินค้าเกษตรแปรรูป (Matching) ทั้งในประเทศและ/หรือ ต่างประเทศเพิ่มขึ้น ค่าเป้าหมาย 25 ราย

(6) จำนวนสินค้าเกษตรที่ได้รับการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น ค่าเป้าหมายไม่น้อยกว่า 25 ผลิตภัณฑ์

(7) ร้อยละของจำนวนผู้ป่วยนอกที่ได้รับการบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ที่ได้มาตรฐาน ค่าเป้าหมาย ร้อยละ 30

แนวทางการพัฒนา : พัฒนาจังหวัดสู่เมืองสมุนไพรคุณค่า และเพิ่มค่าที่เข้มแข็ง

(1) ศึกษาออกแบบวางผังเมือง และจัดตั้งศูนย์การศึกษาการเรียนรู้เมืองสมุนไพร จังหวัดอำนาจเจริญ

(2) ส่งเสริมการเพาะปลูกพืชสมุนไพรในชุมชนและพัฒนาศักยภาพเกษตรกรผู้เพาะปลูกพืชสมุนไพรโดยการรวมกลุ่มและพืชสมุนไพรอินทรีย์ (Organic Agricultural) หรือเกษตรดีและเหมาะสม (Good Agricultural Practice : GAP) อาทิ

- อบรมพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้เพาะปลูกพืชสมุนไพร
- พัฒนาพื้นฐานข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรระดับจังหวัด

(3) พัฒนาศักยภาพการผลิต แปรรูปผลผลิตพืชสมุนไพร และจัดตั้งโรงงานแปรรูปสมุนไพร ต้นแบบ อาทิ

- ก่อสร้างอาคารเก็บวัตถุดิบสมุนไพรสด (เมืองสมุนไพรจำลอง : อำเภอเมือง/ อำเภอน้ำขุ่น/อำเภอชานุมาน
- ก่อสร้างอาคารแปรรูปสมุนไพร (เมืองสมุนไพรจำลอง : อำเภอเมือง/อำเภอ น้ำขุ่น/อำเภอชานุมาน
- ก่อสร้างอาคารตากแห้งพลังงานแสงอาทิตย์
- ก่อสร้างอาคารอบแห้งสมุนไพร และบรรจุสมุนไพร
- ก่อสร้างคลังสมุนไพรที่แปรรูปแล้ว
- จัดซื้อพาหนะสำหรับขนส่งสมุนไพรเพื่อการจำหน่าย
- ก่อสร้างอาคารผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร และอาคารสนับสนุนการผลิต
- ส่งเสริมกลุ่มปลูกพืชสมุนไพรชนิดที่เป็นที่ต้องการของโรงงานผลิต และซื้อ สมุนไพร/ วัตถุดิบสมุนไพรจากกลุ่มเกษตรกรเหล่านั้น

(4) พัฒนางานวิจัยสมุนไพรไทย โดยร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญวิจัย และพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

7) จังหวัดอุดรธานี

7.1) การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดอุดรธานี

จังหวัดอุดรธานี ได้ดำเนินการส่งเสริมการเกษตรสมุนไพรตามศักยภาพของพื้นที่ โดยการส่งเสริม ให้ เกษตรกรรวมกลุ่มเพาะปลูกพืชสมุนไพร ซึ่งในจังหวัดอุดรธานีได้มอบหมายให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ด้านการส่งเสริมการเกษตร โดยส่งเสริมการเพาะปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ที่มีศักยภาพ และมีการตั้งกลุ่มวิสาหกิจนาร่องแล้วในหลายพื้นที่รวมทั้งในโรงพยาบาลชุมชน เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอน้ำโสม รพ.น้ำโสม อำเภอบ้านผือ และอำเภอกู่แก้ว ทั้งนี้ยังมีการส่งเสริมให้มีการเพาะปลูกและแปรรูปพืชสมุนไพร ที่เด่นๆ ของ จังหวัด คือ ส่วนต่าง ๆ ของดอกบัวแดง นอกจากนี้ในแต่พื้นที่ก็มีพืชสมุนไพรที่ชาวบ้านใช้หรือเคยใช้ในการรักษาโรคพื้นบ้านมากมายหลายชนิด ซึ่งพืชสมุนไพรทั้งหลายดังกล่าวสามารถสร้างรายได้ สร้างตลาดสมุนไพรเพิ่มมูลค่าให้กับแต่ละพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งการดำเนินการโครงการเมืองสมุนไพรของจังหวัดอุดรธาณีนั้นเป็นส่วนหนึ่งของ 6 ยุทธศาสตร์ 24 กลยุทธ์ ตามแผนการพัฒนาจังหวัดอุดรธานี ปี 2561-2564 โดยในส่วน ofสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี/โรงพยาบาลอุดรธานี มีแผนงานภายใต้แผนพัฒนาจังหวัด ดังนี้

เป้าหมาย : ประชาชนเข้าถึงบริการแพทย์แผนไทยและรอบรู้ในการดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพร

ตัวชี้วัด :

(1) ประชาชนได้รับบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกที่ได้มาตรฐาน ร้อยละ 35 และเข้าถึงยาสมุนไพรร้อยละ 25 (1 คนได้ยาสมุนไพร จาก 4 คน (เพิ่มหน่วยบริการกลุ่ม A ลดกลุ่ม D)

(2) มีตำบลต้นแบบด้านสมุนไพร 1 อำเภอ 1 ตำบล (แกนนำสุขภาพด้านการรณรงค์ป้องกันเฝ้าชาในกลุ่มเบาหวานและรอบรู้สมุนไพรอย่างน้อย 1 ชนิด

มาตรการ :

(1) พัฒนาศักยภาพระบบบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสานในสถานบริการสาธารณสุข

(2) ส่งเสริมการผลิตสมุนไพรที่มีศักยภาพครบวงจร

(3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลสุขภาพด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย และ การแพทย์ผสมผสาน

8) จังหวัดนครปฐม

8.1) การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดนครปฐม

จังหวัดนครปฐมถูกกำหนดให้เป็นอีกหนึ่งจังหวัดส่วนขยายในการดำเนินงานตามโครงการเมืองสมุนไพรเพื่อสอดรับแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยเรื่องการพัฒนาสมุนไพร ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560 - 2564 และสืบเนื่องด้วยจากนครปฐมมีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพร ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 มีบันทึกตำรา ศาลาเยา รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาด้านยาหม้อ และการปรับปรุงยาสมุนไพรที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นโครงการเมืองสมุนไพรจึงเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัดนครปฐม โดยมีการดำเนินโครงการเกี่ยวกับสมุนไพร อาทิ

(1) โครงการสนับสนุนการผลิตยาสมุนไพร มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเครื่องจักรมาใช้ในการผลิตยาสมุนไพรให้ได้มาตรฐานตามระบบ GMP

(2) โครงการยกระดับเกษตรกรมุ่งสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- เพื่อพัฒนาเกษตรกรผู้ผลิตพืชผัก ไม้ผล ให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องมาตรฐานสินค้าเกษตรปลอดภัย

- เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าเกษตรปลอดภัยสู่ผู้บริโภค และผู้บริโภคสามารถเข้าถึงแหล่งผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตรปลอดภัยได้มากขึ้น
- เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชปลอดภัย และพัฒนาจุดเรียนรู้ด้านการผลิตศัตรูธรรมชาติและขยายสารชีวภัณฑ์

9) จังหวัดสระบุรี

9.1) การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดสระบุรี

จังหวัดสระบุรีได้ให้ความสำคัญในการสร้างรายได้และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสมุนไพรพร้อมเผยแพร่ทางวิชาการและมีความพร้อมจำหน่ายสินค้าสมุนไพรจากเครือข่ายสมุนไพรรวมทั้งการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีคุณภาพและมาตรฐานและยังให้ความสำคัญในเรื่องของความเป็นมาเมืองสมุนไพรจากต้นทาง (แหล่งปลูกสมุนไพร เกษตรกร และทรัพยากรทางธรรมชาติ กลางทาง (โรงผลิตยาสมุนไพรที่ได้มาตรฐาน GMP) และนำไปสู่ปลายทาง (สถานบริการสุขภาพทั้งภาครัฐและเอกชน outlet) และประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา ความหลากหลายสมุนไพรในพื้นที่จังหวัดสระบุรี ซึ่งภายใต้แผนพัฒนาจังหวัดสระบุรี (พ.ศ. 2561 - 2564) มีแผนดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร อาทิ โครงการเสริมสร้างสังคมสุขภาพถ้วนหน้าสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมีกิจกรรมดังนี้

- สนับสนุนการลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร
- สนับสนุนกระบวนการผลิตยาสมุนไพรให้ได้มาตรฐาน
- พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร ยาแผนไทย
- สนับสนุนการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการจำหน่ายยาสมุนไพร โดยจัด road show
- สนับสนุนการสร้างจุดจำหน่ายยาสมุนไพร อาหารปลอดภัย

10 จังหวัดอุทัยธานี

10.1 การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดอุทัยธานี

จังหวัดอุทัยธานีมีลักษณะภูมิประเทศกว่า 50% เป็นพื้นที่ป่าไม้ในเขตพื้นที่ป่าตะวันตกมรดกโลกซึ่งมีความสมบูรณ์อย่างมากและเป็นแหล่งของพืชสมุนไพรตามธรรมชาติที่เป็นที่ต้องการของตลาดสมุนไพร ดังนั้น จังหวัดอุทัยธานีจึงเหมาะสมที่จะดำเนินโครงการเมืองสมุนไพร (Herbal City) นอกจากนี้จังหวัดอุทัยธานีมีหน่วยงานที่เป็นแหล่งผลิตยาสมุนไพรผ่านมาตรฐานจีเอ็มพี คือ โรงพยาบาลหนองฉาง มีโรงรวบรวมและแปรรูปสมุนไพรขึ้นต้น 2 แห่ง อยู่ที่อำเภอบ้านไร่ และอำเภอลานสัก รวมทั้งเมืองสมุนไพรจังหวัดอุทัยธานีร่วมสนับสนุนยกเลิกการใช้สารเคมีด้วย

สำหรับโครงการขับเคลื่อนสมุนไพรในจังหวัดอุทัยธานี อยู่ภายใต้แผนพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี (พ.ศ. 2561-2564 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ได้ดำเนินโครงการศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาป่าครอบครัว เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และขยายผลต้นแบบป่าครอบครัวเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน มีการผลิตกล้วยไม้ ได้แก่ ยางนา ไม้ผล ผักยืนต้น พืชสมุนไพร เพื่อให้เกษตรกรผู้สนใจนำไปปลูกในพื้นที่ป่าครอบครัว อย่างน้อย 100,000 กล้า นอกจากนี้ตามแผนพัฒนาการเกษตร

และสหกรณ์ของจังหวัดอุทัยธานี (พ.ศ. 2561 - 2565 ได้ดำเนินโครงการเกี่ยวกับสมุนไพร อาทิ โครงการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรจังหวัดอุทัยธานี

11) จังหวัดปราจีนบุรี

11.1) การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดปราจีนบุรี

จังหวัดปราจีนบุรี มุ่งพัฒนาให้เป็นเมืองสมุนไพร (Herbal City) ให้เป็นหนึ่งในอาเซียนรองรับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและเป็นจังหวัดต้นแบบในการริเริ่มการพัฒนาสมุนไพรเข้าสู่วงการแพทย์ โดยมีการพัฒนาต่อยอดอย่างต่อเนื่อง โครงสร้างเมืองสมุนไพรจึงเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัดปราจีนบุรี ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 ว่าด้วยเรื่องพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรอย่างครบวงจรและยกระดับการให้บริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยตามมาตรฐาน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเด็นการพัฒนาที่ 4 : พัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรอย่างครบวงจรและยกระดับการให้บริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยตามมาตรฐาน

วัตถุประสงค์ : เพื่อยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรและการแพทย์แผนไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับประเทศสู่สากล

เป้าหมาย :

- (1) การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ผลิตภัณฑ์สมุนไพร
- (2) การพัฒนาแพทย์แผนไทยครบวงจรในระบบบริการสุขภาพ

ตัวชี้วัด :

- (1) จำนวนที่เพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตและแปรรูปจากสมุนไพร (อย่างน้อย 2 ผลิตภัณฑ์/ปี)
- (2) จำนวนผลการศึกษาด้านการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร
- (3) ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของมูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพิ่มขึ้น
- (4) จำนวนสถานบริการสาธารณสุขซึ่งจัดบริการแพทย์แผนไทยครบวงจร

แนวทางการพัฒนา :

- (1) ส่งเสริมและพัฒนาการปลูกพืชสมุนไพรผลิตภัณฑ์สมุนไพรสู่ตลาดสากล
- (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยและพัฒนาด้านสมุนไพร
- (3) สร้างมูลค่าเพิ่มในกระบวนการผลิต การแปรรูปการตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพร
- (4) ยกระดับการบริการสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทยให้มีมาตรฐานครบวงจร

12 จังหวัดจันทบุรี

12.1 การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดจันทบุรี

จันทบุรีเป็นอีกหนึ่งพื้นที่เป้าหมายที่ยกให้เป็นเมืองสมุนไพร (Herbal City) โดยมุ่งเน้นให้พื้นที่เกิดการพัฒนาในระดับภูมิภาคโดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาสมุนไพรอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ทั้งการปลูกสมุนไพร การแปรรูปและการทำเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างการเติบโตของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยภายใต้แผนพัฒนา

จังหวัดจันทบุรี (พ.ศ. 2561-2565 ฉบับทบทวน พ.ศ. 2563) ได้มีแผนดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร อาทิ โครงการพัฒนาสินค้าเกษตรให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น (แปรรูป วิจัย และพัฒนา ซึ่งมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- วิจัยและพัฒนากล้วยไม้สกุลหวายให้เป็นสินค้าเกษตรสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เชิงอุตสาหกรรม
- พัฒนาผลิตภัณฑ์จากสารสกัดร่อนและเย็นสมุนไพรและเครื่องเทศในจังหวัดจันทบุรี
- เสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์และเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรเพื่อความยั่งยืน

ของสมุนไพรไทย แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี (พ.ศ.2561-2565 ฉบับทบทวน) ได้มีแผนดำเนิน โครงการ อาทิ โครงการแปรรูปวัตถุดิบพืชสมุนไพรให้ได้มาตรฐาน และโครงการอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดในข้างต้น

13) จังหวัดสุราษฎร์ธานี

13.1) การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็น 4 จังหวัดนำร่องที่เป็นพื้นที่เป้าหมายเมืองสมุนไพร (Herbal City) โดยจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีสมุนไพรที่น่าสนใจ ประกอบด้วย ขมิ้น เห็ดแครง มะพร้าว สมุนไพรป่าชายเลน และ จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการเมืองสมุนไพรจึงได้มีการจัดทำแผนงานออกมาในรูปแบบของแผนแม่บทเมืองสมุนไพร ซึ่งจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง โดยอาศัยกลไกประชารัฐมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในจังหวัด ทั้งภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาครัฐ โดยมีรายละเอียดของแผนแม่บทเมืองสมุนไพร ดังต่อไปนี้

วิสัยทัศน์ : “สุราษฎร์ธานีเป็นศูนย์กลางแห่งสมุนไพร”

พันธกิจ :

- (1) พัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพร
- (2) พัฒนาระบบการตลาดและเพิ่มช่องทางการนำไปใช้ประโยชน์
- (3) ส่งเสริมการใช้สมุนไพรในระบบบริการสุขภาพ
- (4) ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาบุคลากร
- (5) สนับสนุนเครือข่ายด้านสมุนไพร

แนวทางการพัฒนาด้าน : การพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพร มีเป้าหมาย ดังนี้

- (1) แปลงปลูกสมุนไพรที่ได้มาตรฐาน GAP 250 แปลง
- (2) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนปลูกพืชสมุนไพร 50 กลุ่ม
- (3) แปลงปลูกสมุนไพรที่ได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 1 แปลง
- (4) ป่าชุมชนไม่น้อยกว่า 10 ป่า

กิจกรรม :

- (1) ส่งเสริมการผลิตและการสร้างเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรคุณภาพ
- (2) การปลูกพืชสมุนไพร
- (3) สำรวจอนุรักษ์ ป่า ชุมชน

แนวทางการพัฒนาช่องทาง : พัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรและขยายตลาดสมุนไพร

- (1) เครือข่ายสมุนไพรในการเลี้ยงสัตว์
- (2) ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ผ่านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน
- (3) มีการพัฒนาเกษตรกร/ผู้นำชุมชน/กลุ่มผู้ประกอบการ ให้เป็นนักการตลาดสมุนไพร
- (4) เพิ่มช่องทางตลาดสมุนไพร

กิจกรรม :

- (1) ส่งเสริมการใช้สมุนไพรในการผลิตปศุสัตว์
- (2) พัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน
- (3) ส่งเสริมการท่องเที่ยวสุขภาพ
- (4) พัฒนาและส่งเสริมตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพรจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- (5) ประชาสัมพันธ์โครงการเมืองสมุนไพร

แนวทางการพัฒนาปลายทาง : ส่งเสริมการใช้สมุนไพรในระบบบริการสุขภาพ เป้าหมาย คือ

- (1) ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ได้ มาตรฐาน GMP
- (2) มูลค่าการใช้ยาสมุนไพรเพิ่มขึ้นร้อยละ 20
- (3) รพ.และรต.สต.ที่มีแพทย์แผนไทยดำเนินโครงการกระเป๋ายาทุกแห่ง
- (4) First Line Drug
- (5) Thai Herb First (ระดับ รพ.สต.ใช้ยาสมุนไพรก่อน

กิจกรรม :

- (1) ส่งเสริมการผลิตยาสมุนไพรตามมาตรฐาน GMP
- (2) ส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรใน รพ/รพ.สต.
- (3) กระเป๋ายาสู่ชุมชน

แนวทางการพัฒนาปลายทาง : ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาบุคลากร มีเป้าหมาย ดังนี้

- (1) ผลิตภัณฑ์สมุนไพรได้รับการศึกษาและพัฒนา
- (2) การศึกษาการตลาดสมุนไพร
- (3) กำหนดแนวทางในการประเมินโครงการเมืองสมุนไพร
- (4) ประเมินผลโครงการเมืองสมุนไพร (Herbal City)

กิจกรรม :

- (1) การพัฒนาสมุนไพรจากงานวิจัย
- (2) วิจัยการตลาดสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสร้างแบรนด์
- (3) สร้างเครือข่ายและพัฒนาเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรด้านพืชสมุนไพร
- (4) ติดตามรายงานผลการดำเนินงาน

14) จังหวัดสงขลา

14.1) การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรในจังหวัดสงขลา

จังหวัดสงขลาให้ความสำคัญการพัฒนาเมืองสมุนไพร โดยมีแนวทาง อาทิ การส่งเสริมและพัฒนากาแฟแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพร การส่งเสริมการใช้วัตถุดิบสมุนไพรในอุตสาหกรรมต่างๆ เมืองนวัตกรรมสมุนไพร การจัดกิจกรรมการตลาดงานแสดงสินค้าสมุนไพร เป็นต้น โดยผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ได้แก่ เครื่องแกง ส้มแขก มะม่วงเบา และส้มโอ ในส่วนของนวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร ประกอบด้วย เยลลี่หญ้าดอกขาว สำหรับลดความออยากบุหรี ตำรับยาสมุนไพรสำหรับรักษาแผลเรื้อรัง เครื่องดื่มผสมสารสกัดจากส้มแขก และมาร์คหน้าผสมสารสกัดจากส้มแขก นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาบุคลากรและพัฒนาระบบบริการสุขภาพสาขาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ จังหวัดสงขลาได้ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการโครงการพัฒนาเมืองสมุนไพรใน 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของการบริหารและนโยบายของรัฐเพื่อการขับเคลื่อนพื้นที่ฐานรากอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพรยกระดับมูลค่าผลผลิตให้กับเกษตรกร ยุทธศาสตร์ขยายช่องทางการใช้ประโยชน์การเพิ่มมูลค่าและการตลาด และยุทธศาสตร์ส่งเสริมการใช้สมุนไพรในระบบบริการสุขภาพโดยมีโครงการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- โครงการพัฒนาศักยภาพวัตถุดิบและนวัตกรรมทางสมุนไพรเพื่อเพิ่มศักยภาพให้ผู้ประกอบการในภาคใต้
- การใช้ผลิตภัณฑ์เสริมอาหารและสมุนไพรในผู้ป่วยมะเร็ง
- การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสมุนไพร สำหรับการใช้ประโยชน์ทางสุขภาพและเชิงพาณิชย์ (ปี 64 - 68)
- การใช้สมุนไพรช่วยการเลิกบุหรี
- โครงการศูนย์เรียนรู้สมุนไพรเพื่อชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด” เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยกำหนดวิธีการดำเนินการศึกษาประกอบด้วย รูปแบบการศึกษา กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แผนการดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูลเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 รูปแบบการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน คือ การศึกษาเชิงปริมาณและการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อสำรวจและประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด สำรวจและประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัด อีกทั้งยังสำรวจและประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

3.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากร คือ กลุ่ม OTOP ที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร ผู้ประกอบการสมุนไพร นักวิจัย นักวิชาการ โรงพยาบาล และ ภาครัฐหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

3.2.2.1 กลุ่มตัวอย่างในการสำรวจ

ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามประเภทกิจกรรมเพื่อให้ครอบคลุมถึงกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรในกิจกรรมการท่องเที่ยว และบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ได้แก่

- (1) การนวดแผนไทย
- (2) ธุรกิจสปาเพื่อสุขภาพและสปาเพื่อความงาม
- (3) ธุรกิจรีสอร์ทเพื่อสุขภาพ
- (4) ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ
- (5) ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย
- (6) ศูนย์สุขภาพ รวมทั้งโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลเพื่อสุขภาพ
- (7) กลุ่มผลิตภัณฑ์ OTOP ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร

3.2.2.2 กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากการบริการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมกิจการทั้ง 7 กลุ่ม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และนักวิชาการ ดังนี้

- (1) การนวดแผนไทย
- (2) ธุรกิจสปาเพื่อสุขภาพและสปาเพื่อความงาม
- (3) ธุรกิจรีสอร์ทเพื่อสุขภาพ
- (4) ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ
- (5) ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย

- (6) ศูนย์สุขภาพ รวมทั้งโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลเพื่อสุขภาพ
- (7) กลุ่มผลิตภัณฑ์ OTOP ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร
- (8) หน่วยงานภาครัฐ อาทิ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด
- (9) ภาคเอกชน อาทิ สมาคม กลุ่มอุตสาหกรรม
- (10) นักวิชาการ

3.2.3 การกำหนดจำนวนตัวอย่าง

3.2.3.1 การกำหนดจำนวนตัวอย่างในการสำรวจ

ผู้วิจัยกำหนดจำนวนตัวอย่าง ในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด ให้ครอบคลุมกลุ่มตัวอย่างทั้ง 7 กลุ่ม ข้างต้น ทั้งนี้จำนวนประชากรที่จะศึกษาได้จากการสืบค้นจากฐานข้อมูล ดังต่อไปนี้

- จำนวนธุรกิจขนาดแผนไทย สปอ ศูนย์สุขภาพและสถานพยาบาล สืบค้นจาก ฐานข้อมูล สำนักงานสถิติแห่งชาติ

- จำนวนร้านอาหาร รีสอร์ท ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย (ฟิตเนส และ โยคะ) สืบค้นจากฐานข้อมูลกรมพัฒนาธุรกิจการค้า

- จำนวนผู้ประกอบการ OTOP สืบค้นจากฐานข้อมูล ไทยตำบลดอทคอม

จากนั้นนำจำนวนประชากรที่ได้จากการสืบค้นข้อมูลทั้งหมดในพื้นที่การศึกษามาคำนวณเพื่อกำหนดจำนวนตัวอย่าง ตามวิธีการกำหนดจำนวนตัวอย่างของ Steven K. Thompson ซึ่งมีสูตรคำนวณดังนี้

$$n = \frac{Nz^2V^2}{z^2V^2 + Nd'^2}$$

$$n = \frac{2,670 \times 1.96^2 \times 0.65^2}{(1.96^2 \times 0.65^2 + (2,670 \times 0.05^2)}$$

$$n = 522 \approx 800 \text{ ตัวอย่าง}$$

โดยที่

n	คือ	ขนาดของตัวอย่าง
N	คือ	ขนาดของประชากร (2,670 ราย)
z	คือ	ค่าปกติมาตรฐานจากตารางแจกแจงแบบปกติมาตรฐาน ณ ระดับความเชื่อมั่นที่กำหนด (ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% จะมีค่า Z เท่ากับ 1.96)
V	คือ	ค่าสัมประสิทธิ์ของความแปรปรวนวัดการกระจายสัมพัทธ์ของข้อมูลหรือ Coefficient of Variation (CV) (เท่ากับ 0.65)
d'	คือ	สัดส่วนความคลาดเคลื่อนของค่าประมาณที่ได้จากการสำรวจ (เท่ากับ 0.05)

จากการคำนวณโดยใช้สูตรวิธีการกำหนดจำนวนตัวอย่างของ Steven K. Thompson ข้างต้น ณ ระดับความผิดพลาดที่ 0.05 % จากประชากรเป้าหมาย (จำนวนกิจการ ในการศึกษาทั้งหมดรวมทุกจังหวัด มีจำนวนประมาณ 2,670 ราย (ตารางที่ 3-1) พบว่าจำนวนตัวอย่างที่เหมาะสม เท่ากับ 522 ตัวอย่าง แต่เพื่อลดระดับความผิดพลาดจากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างของบางจังหวัดที่มีประชากรที่ทำการศึกษาน้อย ผู้วิจัยจึงทำการเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาเป็น 800 ตัวอย่าง และกระจายตามสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละจังหวัด แสดงดังตารางที่ 3 - 2

ตารางที่ 3 - 1 จำนวนประชากรในจังหวัดเป้าหมาย

ลำดับ	จังหวัดเป้าหมาย	เมือง สมุนไพร 14 จังหวัด	กลุ่มประชากร (จำนวนกิจการ)							รวม
			กิจกรรมการท่องเที่ยว และบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ						กลุ่ม OTOP	
			การนวดแผนไทย	ธุรกิจสปาเพื่อ สุขภาพและสปา เพื่อความงาม	ธุรกิจรีสอร์ทเพื่อ สุขภาพ	ร้านอาหารเพื่อ สุขภาพ	ธุรกิจที่เกี่ยวข้อง กับ การออกกำลังกาย	ศูนย์สุขภาพ รวมทั้ง โรงพยาบาล หรือ สถานพยาบาล เพื่อสุขภาพ	ผลิตภัณฑ์ OTOP ประเภท สมุนไพรที่ไม่ใช่ อาหาร	
1	เชียงราย	/	150	141	42	21	25	34	34	447
2	พิษณุโลก	/	20	21	16	17	16	18	22	130
3	สกลนคร	/	13	15	16	17	15	29	15	120
4	มหาสารคาม	/	24	22	12	12	15	28	10	123
5	สุรินทร์	/	21	18	16	18	17	6	12	108
6	อำนาจเจริญ	/	14	16	19	17	17	35	14	132
7	อุดรธานี	/	40	33	21	22	17	45	20	198
8	นครปฐม	/	22	21	11	12	11	16	36	129
9	สระบุรี	/	13	13	26	12	21	18	22	125
10	อุทัยธานี		19	20	15	16	15	8	10	103
11	ปราจีนบุรี	/	19	12	17	18	17	10	15	108
12	จันทบุรี	/	14	13	15	17	19	14	13	105
13	สุราษฎร์ธานี	/	108	115	85	31	35	33	26	433
14	สงขลา	/	115	110	60	37	39	29	19	409
	รวม		592	570	371	267	279	323	268	2,670

หมายเหตุ: จำนวนประชากรถูกรวบรวมมาจากหลายแหล่ง ซึ่งแต่ละแหล่งมีจำนวนประชากรไม่เท่ากัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้จำนวนประชากรจากแหล่งที่น่าเชื่อถือที่สามารถรวบรวมได้แล้วทำการหาค่าเฉลี่ยของข้อมูลประชากร เช่น สำนักงานสถิติแห่งชาติ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า thaitambon.com และ Otoptoday.com (เป็นเว็บไซต์ที่พัฒนาขึ้นโดย กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์โอท็อปของจังหวัดต่าง ๆ เป็นต้น

ตารางที่ 3 - 2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจภาคสนาม

ลำดับ	จังหวัด เป้าหมาย	เมือง สมุนไพร 14 จังหวัด	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวนกิจการ)							รวม
			กิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ						กลุ่ม OTOP	
			การนวดแผนไทย	ธุรกิจสปาเพื่อ สุขภาพและสปา เพื่อความงาม	ธุรกิจรีสอร์ท เพื่อสุขภาพ	ร้านอาหาร เพื่อสุขภาพ	ธุรกิจที่เกี่ยวข้อง กับ การออกกำลังกาย	ศูนย์สุขภาพ, โรงพยาบาล, สถานพยาบาลเพื่อสุขภาพ	ผลิตภัณฑ์ OTOP ประเภทสมุนไพร ที่ไม่ใช่อาหาร	
	ภาคเหนือ									
1	เชียงราย	/	10	10	10	10	10	10	10	70
2	พิษณุโลก	/	5	5	5	5	5	5	10	40
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ									-
3	สกลนคร	/	5	5	5	5	5	5	10	40
4	มหาสารคาม	/	10	10	10	10	10	10	10	70
5	สุรินทร์	/	5	5	5	5	5	5	10	40
6	อำนาจเจริญ	/	5	5	5	5	5	5	10	40
7	อุดรธานี	/	15	15	15	15	15	15	10	100
	ภาคกลาง									-
8	นครปฐม	/	5	5	5	5	5	5	10	40
9	สระบุรี	/	10	10	10	10	10	10	10	70
10	อุทัยธานี	/	5	5	5	5	5	5	10	40
	ภาคตะวันออก									-
11	ปราจีนบุรี	/	5	5	5	5	5	5	10	40
12	จันทบุรี	/	5	5	5	5	5	5	10	40
	ภาคใต้									-
13	สุราษฎร์ธานี	/	20	20	20	20	20	20	10	130
14	สงขลา	/	5	5	5	5	5	5	10	40
	รวม		110	110	110	110	110	110	140	800

- หมายเหตุ:
- 1 สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ตามความเหมาะสม
 - 2 ใช้วิธีการกำหนดจำนวนตัวอย่างของ Steven K. Thompson จากจำนวนประชากรที่รวบรวมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ที่ทำการศึกษา
 - 3 แบ่งจังหวัดตามภูมิภาค ตามการแบ่งภูมิภาคของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

3.2.3.2 การกำหนดจำนวนตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึก/การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

ในการสัมภาษณ์เชิงลึก/การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) จะมีนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ภาคสนามเดินทางเก็บข้อมูลโดยแบ่งเป็น 5 ภูมิภาค มีการกำหนดตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน ภาคละ 10 ตัวอย่าง ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนา และขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรและจังหวัดเมืองท่องเที่ยว รวมจำนวน 50 ตัวอย่าง แสดงดังตารางที่ 3 - 3

ตารางที่ 3 - 3 จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึก/การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

ลำดับ	ภาค	จำนวนตัวอย่าง									รวม	
		กิจกรรมการท่องเที่ยว และบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ						กลุ่ม OTOP	หน่วยงาน ภาครัฐ	หน่วยงาน ภาคเอกชน		นักวิชาการ
		การนวด แผนไทย	ธุรกิจสปา เพื่อ สุขภาพ และสปา เพื่อความ งาม	ธุรกิจ รีสอร์ท เพื่อ สุขภาพ	ร้านอาหาร เพื่อ สุขภาพ	ธุรกิจที่ เกี่ยวข้อง กับการ ออกกำลังกาย	ศูนย์ สุขภาพ รวมทั้ง โรงพยาบาล หรือสถาน พยาบาลเพื่อ สุขภาพ					
1	ภาคเหนือ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
2	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
3	ภาคกลาง	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
4	ภาคตะวันออก	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
5	ภาคใต้	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
	รวม											50

- หมายเหตุ:
- 1 สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ตามความเหมาะสม และ 2 ใช้วิธีการกำหนดจำนวนตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในครั้งนี้จำแนกตามระเบียบวิจัย ได้แก่

3.3.1 เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม

แบบสอบถาม เป็นรูปแบบของคำถามเป็นชุด ๆ ที่ได้ถูกรวบรวมไว้อย่างมีหลักเกณฑ์และเป็นระบบ เพื่อใช้วัดสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการจะวัดจากกลุ่มตัวอย่างหรือประชากรเป้าหมายให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงทั้งในอดีต ปัจจุบัน และการคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคต มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร โดยครอบคลุมกลุ่มข้อมูล 3 ส่วน หลักๆ ดังนี้

1. เพื่อสำรวจมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัดของปี 2560 ปี 2561 และปี 2562 และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัดของปี 2563 และปี 2564

2. เพื่อสำรวจมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัด ของ ปี 2560 ปี 2561 และปี 2562 และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัดของปี 2563 และปี 2564

3. เพื่อสำรวจมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

การออกแบบสอบถาม

การออกแบบสอบถามในการสำรวจ จะแบ่งโครงสร้างแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

เป็นการเก็บข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งภายใต้การศึกษาโครงการนี้ ประกอบด้วย

- 1) ชื่อ-นามสกุล
- 2) ที่อยู่
- 3) ชื่อบริษัท/สถานประกอบการ
- 4) ตำแหน่ง
- 5) โทรศัพท์
- 6) อีเมล
- 7) Line ID
- 8) ประเภทธุรกิจ

ตอนที่ 2 ข้อมูลการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

เป็นข้อมูลหลักเกี่ยวกับเรื่องที่จะถามเพื่อให้ครอบคลุมข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด ได้โดยข้อมูลในส่วนนี้ ประกอบด้วย

1 รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร ปี 2560 - 2562 และคาดการณ์ปี 2563 - 2564

2 มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร ปี 2560 - 2562 และคาดการณ์ปี 2563 - 2564 (ผลประกอบการของธุรกิจ แยกรายผลิตภัณฑ์)

3 แหล่งผลิต/นำเข้าผลิตภัณฑ์สมุนไพร ปี 2560 - 2562 และคาดการณ์ปี 2563 - 2564

4 ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของธุรกิจ ปี 2560 - 2562 และคาดการณ์ปี 2563 - 2564

5 จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย ประกอบด้วย

- จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ของผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยในกิจการท่องเที่ยว/ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

- จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ของการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะประกอบด้วยข้อเสนอแนะ 2 ส่วน

- 1 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรในประเทศไทย
- 2 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อใช้ในกิจการท่องเที่ยว/ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

3.3.2 เครื่องมือเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

การสำรวจข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ หรือการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาและขับเคลื่อนเมืองสมุนไพร จากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ประกอบการในกลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร

การออกแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

การออกแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งโครงสร้างคำถามออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

เป็นการเก็บข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งภายใต้การศึกษาโครงการนี้ ประกอบด้วย

- 1) ชื่อ-นามสกุล
- 2) ที่อยู่
- 3) ชื่อบริษัท/สถานประกอบการ
- 4) ตำแหน่ง
- 5) โทรศัพท์
- 6) อีเมล
- 7) Line ID
- 8) ประเภทธุรกิจ
- 9) หน่วยงานราชการ/หน่วยงานภาคเอกชน/สมาคม

ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาและขับเคลื่อนเมืองสมุนไพร
ประกอบด้วย

- 1) ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยในเมืองสมุนไพร
- 2) สิ่งที่ต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือ (กรณี: ภาคเอกชน / สิ่งที่กำลังดำเนินการ (กรณี: ภาครัฐ)
- 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐในการพัฒนาและขับเคลื่อนเมืองสมุนไพร

3.4 ขอบเขตการประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

การประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีขอบเขตของการประเมินดังนี้

- 1) มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร หมายถึง มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของผู้บริโภคที่มาซื้อ/ใช้บริการในธุรกิจเป้าหมายที่ได้ทำการสำรวจข้อมูล (เป็นส่วนของรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรของธุรกิจ
- 2) ธุรกิจเป้าหมายที่ได้ทำการสำรวจข้อมูลมี 7 ธุรกิจ มีนิยามของแต่ละธุรกิจที่ทำการสำรวจ ดังนี้
 - 2.1 ธุรกิจขนาดแผนไทย ได้แก่ การประกอบกิจการเกี่ยวกับการนวดน้ำมัน นวดประคบ และนวดจับเส้น
 - 2.2 ธุรกิจสปา ได้แก่ การประกอบกิจการเกี่ยวกับการอบสมุนไพร การสครับผิว การทำทรีทเม้นท์ การอบตัว/ขัดตัว สปาผิวน้ำแร่แช่น้ำนม นวดเพื่อสุขภาพ นวดอโรมา พอกหน้า นวดหน้า

2.3 ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ได้แก่ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรมที่มีการประกอบกิจการเกี่ยวกับการอบซาวน่า การทำสปา และฟิตเนส รวมไปถึงมีการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรภายในรีสอร์ท/โรงแรม อาทิ แชมพู ครีมนวด อาบน้ำ สบู่ โลชั่น และผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดอื่น ๆ

2.4 ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ ได้แก่ ร้านอาหารที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับอาหารออร์แกนิก อาหารเพื่อสุขภาพ การจัดคอร์สอาหารเพื่อสุขภาพดูแลผู้ป่วย หรือผู้ที่ต้องการดูแลสุขภาพ

2.5 ธุรกิจฟิตเนส/โยคะ ได้แก่ การประกอบกิจการเกี่ยวกับการออกกำลังกาย ฟิตเนส โยคะ รวมถึงว่ายน้ำ และแอโรบิค

2.6 ธุรกิจศูนย์สุขภาพ/โรงพยาบาล ได้แก่ ศูนย์สุขภาพหรือโรงพยาบาลที่มีแผนกแพทย์แผนไทยหรือการให้บริการนวดไทย นวดจับเส้น กายภาพบำบัด

2.7 ธุรกิจร้าน OTOP/ร้านจำหน่ายสินค้าสมุนไพร ได้แก่ การประกอบกิจการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ OTOP รวมไปถึง ศูนย์ฝักอาชีวะ ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ร้านจำหน่ายสินค้า OTOP และร้านจำหน่ายสินค้าสมุนไพรทั้งที่เป็นร้านเฉพาะและเป็นร้านที่รวมอยู่ตามห้างสรรพสินค้าหรือแหล่งท่องเที่ยว

3) ธุรกิจเป้าหมายที่ได้ทำการสำรวจข้อมูลก่อนข้างครอบคลุมทุกกิจการหรือช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัด ซึ่งครอบคลุมทั้งช่องทางการจำหน่ายแบบออฟไลน์และออนไลน์ ดังนั้น ในการประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร จึงไม่มีการประเมินมูลค่าของธุรกิจอื่นๆ ที่นอกเหนือจากธุรกิจเป้าหมาย

4) การประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด ในปี 2563 และ 2564 เป็นการคาดการณ์ ภายใต้สมมติฐาน ดังต่อไปนี้

- คาดการณ์มูลค่าในปี 2563 จากตัวเลขประมาณการเบื้องต้นของธุรกิจเป้าหมายที่ได้ทำการสำรวจ ร่วมกับการประยุกต์ใช้วิธี Pooled OLS Regression ซึ่งเป็นการวิเคราะห์โดยใช้ OLS แบบ Multiple Linear Regression Model ภายใต้สถานการณ์การเกิดโรคระบาดโควิด 19 ทั่วโลก ซึ่งภาคบริการและการท่องเที่ยว ได้รับผลกระทบหนัก

- คาดการณ์มูลค่าในปี 2564 จากตัวเลขประมาณการเบื้องต้นของธุรกิจเป้าหมายที่ได้ทำการสำรวจ ร่วมกับการประยุกต์ใช้วิธี Pooled OLS Regression ซึ่งเป็นการวิเคราะห์โดยใช้ OLS แบบ Multiple Linear Regression Model ภายใต้สถานการณ์ที่สามารถควบคุมการเกิดโรคระบาดโควิด 19 ได้ดีภายในประเทศ และการท่องเที่ยวกลับมาฟื้นตัวจากการกระตุ้นการท่องเที่ยวภายในประเทศของนโยบายภาครัฐ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัย “การประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด” ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สรุปรวมมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด ของปี 2560 ปี 2561 และปี 2562 และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัดของปี 2563 และปี 2564 2) สรุปรวมมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพร ทั้ง 14 จังหวัด ของปี 2560 ปี 2561 และปี 2562 และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัดของปี 2563 และปี 2564 และ 3) สรุปรวมมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร และบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด โดยมีผลการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร ปี 2560-2562 และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร ปี 2563-2564 และบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

1.1 สรุปผลการศึกษาภาพรวม

จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างในภาคธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และนำมาประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด ในปี 2560 2562 และคาดการณ์ในปี 2563-2564 โดยแสดงรายละเอียดดังตารางที่ 4-1 สามารถสรุปผลการศึกษาภาพรวมได้ดังนี้

1) ปี 2560 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรวม 25,220 ล้านบาท แยกเป็นมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร 3,279 ล้านบาท และมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 21,941 ล้านบาท จังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุด คือ จังหวัดสงขลา โดยมีมูลค่ารวม 4,798 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และ จันทบุรี ตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาเฉพาะมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร พบว่า จังหวัดสงขลา มี มูลค่า 565 ล้านบาท ซึ่งมากที่สุดในกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพร (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปราจีนบุรี และอุดรธานี ตามลำดับ อีกทั้งจังหวัดสงขลา ยังมีมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุด เป็นมูลค่า 4,233 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ

2) ปี 2561 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรวม 26,249 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.08 จากปี 2560 แยกเป็นมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร 3,937 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.09 จากปี 2560 และมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 22,311 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.69 จากปี 2560 จังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุดยังคงเป็นจังหวัดสงขลา โดยมีมูลค่ารวม 5,256 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาเฉพาะมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร พบว่า จังหวัดสงขลา ยังคงเป็นจังหวัดที่มีมูลค่ามากที่สุดในกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพร คิดเป็น 686 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปราจีนบุรี และอุดรธานี

ตามลำดับ อีกทั้งจังหวัดสงขลา ยังคงมีมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยว เชิงสุขภาพมากที่สุด เป็นมูลค่า 4,570 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ)

3) ปี 2562 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรวม 27,687 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 5.48 จากปี 2561 แยกเป็นมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร 4,762 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 20.95 จากปี 2561 และมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 22,925 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.75 จากปี 2561 จังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุดยังคงเป็นจังหวัดสงขลา โดยมีมูลค่ารวม 5,496 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาเฉพาะมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร พบว่า จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดที่มีมูลค่ามากที่สุดในกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพร คิดเป็น 825 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปราจีนบุรี และนครปฐม ตามลำดับ และสงขลาเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุด เป็นมูลค่า 4,670 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ)

4) คาดการณ์ปี 2563 ภายใต้สถานการณ์การเกิดโรคระบาดโควิด 19 ทั่วโลก ซึ่งภาคบริการ และการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบหนัก พบว่า จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์ สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพลดลงร้อยละ 56.63 จากปี 2562 เหลือมูลค่า 12,008 ล้านบาท แยกเป็นมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร 2,522 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 47.05 จากปี 2562 และ มูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 9,486 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 58.62 จากปี 2562 โดยคาดว่าจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิง สุขภาพมากที่สุดยังคงเป็นจังหวัดสงขลา โดยมีมูลค่ารวม 1,973 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาเฉพาะมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร คาดว่า จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดที่มีมูลค่ามากที่สุดในกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพร คิดเป็น 383 ล้านบาท (รองลงมา เป็นจังหวัดปราจีนบุรี นครปฐม สุราษฎร์ธานี และอุดรธานี ตามลำดับ และสงขลา ยังคงมีมูลค่าจากบริการ จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุด เป็นมูลค่า 1,590 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ)

5) คาดการณ์ปี 2564 ภายใต้สถานการณ์ที่สามารถควบคุมการเกิดโรคระบาดโควิด 19 ได้ดี ภายในประเทศ และการท่องเที่ยวกลับมาฟื้นตัวจากการกระตุ้นการท่องเที่ยวภายในประเทศของนโยบาย ภาครัฐ พบว่า จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการ ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพิ่มขึ้นร้อยละ 68.00 จากปี 2563 เป็นมูลค่า 20,173 ล้านบาท อย่างไรก็ตาม มูลค่า ยังคงต่ำกว่า ในปี 2562 โดยแยกเป็นมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร 4,842 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 92.00 จากปี 2563 และมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 15,332 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 61.62 จากปี 2563 โดยคาดว่าจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิง สุขภาพมากที่สุดยังคง เป็นจังหวัดสงขลา โดยมีมูลค่ารวม 4,194 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี จันทบุรี และเชียงราย ตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาเฉพาะมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร คาดว่า จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัด ที่มีมูลค่ามากที่สุดในกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพร คิดเป็น 828 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปราจีนบุรี และอุดรธานี ตามลำดับ และสงขลา ยังคงมีมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยว เชิงสุขภาพมากที่สุด เป็นมูลค่า 3,366 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัด สุราษฎร์ธานี จันทบุรี และเชียงราย ตามลำดับ)

ตารางที่ 4 -1 มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

จังหวัด	ปี 2560			ปี 2561			ปี 2562			ปี 2563*			ปี 2564*		
	มูลค่า รายได้จาก การบริการ (ล้านบาท)	มูลค่า รายได้จาก ผลิตภัณฑ์ สมุนไพร (ล้านบาท)	รายได้รวม (ล้านบาท)	มูลค่า รายได้จาก การบริการ (ล้านบาท)	มูลค่า รายได้จาก ผลิตภัณฑ์ สมุนไพร (ล้านบาท)	รายได้รวม (ล้านบาท)	มูลค่า รายได้จาก การบริการ (ล้านบาท)	มูลค่า รายได้จาก ผลิตภัณฑ์ สมุนไพร (ล้านบาท)	รายได้รวม (ล้านบาท)	มูลค่า รายได้จาก การบริการ (ล้านบาท)	มูลค่า รายได้จาก ผลิตภัณฑ์ สมุนไพร (ล้านบาท)	รายได้รวม (ล้านบาท)	มูลค่า รายได้จาก การบริการ (ล้านบาท)	มูลค่า รายได้จาก ผลิตภัณฑ์ สมุนไพร (ล้านบาท)	รายได้รวม (ล้านบาท)
เชียงราย	3,713	244	3,957	3,314	288	3,603	3,769	328	4,097	1,444	168	1,612	1,924	306	2,230
พิษณุโลก	449	118	567	448	137	585	428	166	594	224	87	311	273	156	429
สกลนคร	451	124	575	493	145	639	461	172	633	218	94	312	349	173	523
มหาสารคาม	436	105	541	456	122	578	452	144	596	294	66	360	305	152	456
สุรินทร์	450	123	573	456	148	604	445	184	628	207	116	323	326	186	512
อำนาจเจริญ	453	132	585	465	154	619	450	194	644	251	122	373	281	214	496
อุดรธานี	2,026	279	2,305	2,163	346	2,508	2,293	418	2,712	1,083	258	1,340	1,660	450	2,110
นครปฐม	900	278	1,178	958	325	1,284	983	422	1,405	498	289	787	616	429	1,045
สระบุรี	641	138	778	670	164	833	619	193	812	239	95	334	396	205	601
อุทัยธานี	354	101	455	365	119	484	368	143	512	145	66	211	254	152	405
ปราจีนบุรี	825	358	1,183	846	462	1,308	795	582	1,377	451	369	820	541	576	1,116
จันทบุรี	2,910	213	3,123	2,944	254	3,197	3,009	308	3,317	1,382	153	1,535	2,213	306	2,519
สุราษฎร์ธานี	4,100	500	4,600	4,165	587	4,752	4,182	683	4,865	1,460	258	1,718	2,829	708	3,536
สงขลา	4,233	565	4,798	4,570	686	5,256	4,670	825	5,496	1,590	383	1,973	3,366	828	4,194
รวม	21,941	3,279	25,220	22,311	3,937	26,249	22,925	4,762	27,687	9,486	2,522	12,008	15,332	4,842	20,173
อัตราการ ขยายตัว (%)				1.69	20.09	4.08	2.75	20.95	5.48	-58.62	-47.05	-56.63	61.62	92.00	68.00

หมายเหตุ: ปี 2563 และ 2564 เป็นตัวเลขคาดการณ์

1.2 ผลการศึกษาการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด รายจังหวัด

1. การบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในจังหวัดเชียงราย

1.1 มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในจังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงรายมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

- ปี 2560 จังหวัดเชียงรายมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 3,713 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดเชียงรายมากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจ รีสอร์ท/โรงแรม โดยมีรายได้จากการบริการ 1,192 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากการบริการ 1,080 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 1,055 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดเชียงรายมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 3,314 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 10.74 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดเชียงรายมากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม โดยมีรายได้จากการบริการ 1,075 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากการบริการ 991 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 961 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดเชียงรายมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 3,769 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.73 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดเชียงรายมากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม โดยมีรายได้จากการบริการ 1,180 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากการบริการ 1,171 ล้านบาท และธุรกิจสปาซึ่งมีรายได้จากการบริการ 1,019 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดเชียงรายมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 1,444 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 61.69 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดเชียงรายมากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 549 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย คาดการณ์รายได้จากการบริการ 535 ล้านบาท และธุรกิจ รีสอร์ท/ โรงแรม ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 210 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดเชียงรายมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 1,924 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 33.23 จากปี 2563 อย่างไรก็ตาม รายได้จากการบริการยังคงต่ำกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดเชียงรายมากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจนวดแผนไทย โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 730 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา คาดการณ์รายได้จากการบริการ 692 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 314 ล้านบาท

1.2 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จังหวัดเชียงรายมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

- ปี 2560 จังหวัดเชียงรายมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 244 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดเชียงรายมากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 103 ล้านบาท

สมุนไพรยังคงต่ำกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดพิษณุโลก มากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 46 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย คาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 43 ล้านบาท และธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 23 ล้านบาท

3. มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในจังหวัดสกลนคร

3.1 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จังหวัดสกลนครมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

- ปี 2560 จังหวัดสกลนครมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นมูลค่า 451 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสกลนครมากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 182 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากการบริการ 163 ล้านบาท และธุรกิจฟิตเนส/โยคะและการออกกำลังกายอื่นๆ ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 38 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดสกลนครมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นมูลค่า 493 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.30 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสกลนคร มากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 198 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากการบริการ 175 ล้านบาท และธุรกิจฟิตเนส/โยคะและการออกกำลังกายอื่นๆ ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 47 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดสกลนครมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นมูลค่า 461 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 6.53 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสกลนครมากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจนวดแผนไทย โดยมีรายได้จากการบริการ 170 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากการบริการ 169 ล้านบาท และธุรกิจฟิตเนส/โยคะและการออกกำลังกายอื่นๆ ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 50 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดสกลนครมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 218 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 52.78 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสกลนครมากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 81 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย คาดการณ์รายได้จากการบริการ 74 ล้านบาท และธุรกิจศูนย์สุขภาพ/รพ. ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 36 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดสกลนครมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 349 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 60.53 จากปี 2563 อย่างไรก็ตาม รายได้จากการบริการ ยังคงต่ำกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสกลนครมากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 129 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย คาดการณ์รายได้จากการบริการ 98 ล้านบาท และธุรกิจฟิตเนส/โยคะและการออกกำลังกายอื่นๆ ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 58 ล้านบาท

3.2 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จังหวัดสกลนครมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

จังหวัด มหาสารคามมากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 156 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากการบริการ 134 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 76 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดมหาสารคามมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นมูลค่า 452 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 0.75 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัด มหาสารคามมากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 153 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากการบริการ 136 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 72 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดมหาสารคามมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยว เชิง สุขภาพเป็นมูลค่า 294 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 34.97 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการ บริการให้แก่จังหวัดมหาสารคามมากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 97 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย คาดการณ์รายได้จากการบริการ 89 ล้านบาท และธุรกิจศูนย์ สุขภาพ/รพ. ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 39 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดมหาสารคามมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยว เชิง สุขภาพเป็นมูลค่า 305 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.52 จากปี 2563 อย่างไรก็ตาม รายได้จากการบริการ ยังคงต่ำกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดมหาสารคามมากที่สุด ในปี 2564 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 105 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวด แผน ไทยคาดการณ์รายได้จากการบริการ 100 ล้านบาท และธุรกิจศูนย์สุขภาพ/รพ. ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการ บริการ 50 ล้านบาท

4.2 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จังหวัดมหาสารคามมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

- ปี 2560 จังหวัดมหาสารคามมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็น มูลค่า 105 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดมหาสารคามมากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 23 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากการบริการ 21 ล้านบาท และธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 20 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดมหาสารคามมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็น มูลค่า 122 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 15.81 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่ จังหวัดมหาสารคามมากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยมีรายได้จากการบริการ 30 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากการบริการ 25 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 23 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดมหาสารคามมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นมูลค่า 144 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 17.80 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่ จังหวัด มหาสารคามมากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยมีรายได้จากการบริการ 37 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากการบริการ 30 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 27 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดมหาสารคามมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 66 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 54.29 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดมหาสารคามมากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 18 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา คาดการณ์รายได้จากการบริการ 12 ล้านบาท และ ธุรกิจนวดแผนไทย ธุรกิจศูนย์สุขภาพ/รพ. ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการเท่ากัน 11 ล้านบาท
- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดมหาสารคามมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 152 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 131.02 จากปี 2563 ซึ่งรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรยังคงสูงกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดมหาสารคามมากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 45 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา คาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 28 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากจากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 26 ล้านบาท

5.1 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

- ปี 2560 จังหวัดสุรินทร์มีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 450 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสุรินทร์มากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจนวดแผนไทย โดยมีรายได้จากการบริการ 178 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากการบริการ 136 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 54 ล้านบาท
- ปี 2561 จังหวัดสุรินทร์มีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 456 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.27 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสุรินทร์มากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจนวดแผนไทย โดยมีรายได้จากการบริการ 179 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากการบริการ 137 ล้านบาท และธุรกิจศูนย์สุขภาพ/รพ. ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 45 ล้านบาท
- ปี 2562 จังหวัดสุรินทร์มีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 445 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 2.41 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสุรินทร์มากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจนวดแผนไทย โดยมีรายได้จากการบริการ 175 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากการบริการ 134 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 52 ล้านบาท
- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดสุรินทร์มีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 207 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 53.39 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสุรินทร์มากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจนวดแผนไทย โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 70 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา คาดการณ์รายได้จากการบริการ 53 ล้านบาท และธุรกิจศูนย์สุขภาพ/รพ. ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 43 ล้านบาท
- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดสุรินทร์มีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นมูลค่า 326 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 57.46 จากปี 2563 อย่างไรก็ตาม รายได้จากการบริการยังคงสูงกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสุรินทร์มากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจ นวดแผนไทย โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 113 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา

คาดการณ์รายได้จากการบริการ 111 ล้านบาท และธุรกิจศูนย์สุขภาพ/รพ. ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 35 ล้านบาท

5.2 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จังหวัดสุรินทร์มีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

- ปี 2560 จังหวัดสุรินทร์มีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 123 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสุรินทร์ มากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 31 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 27 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 24 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดสุรินทร์มีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 148 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 19.92 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภค ผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสุรินทร์มากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจสปา ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยมี รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเท่ากัน 35 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 29 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 15 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดสุรินทร์มีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 184 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 24.23 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภค ผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสุรินทร์มากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 45 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 41 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 34 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดสุรินทร์มีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 116 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 36.81 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้าง รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสุรินทร์มากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 34 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา คาดการณ์รายได้จาก ผลิตภัณฑ์สมุนไพร 31 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ธุรกิจศูนย์สุขภาพ/รพ. ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จาก ผลิตภัณฑ์สมุนไพร 13 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดสุรินทร์มีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 186 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 60.25 จากปี 2563 ซึ่งรายได้จากผลิตภัณฑ์ สมุนไพรยังคงสูงกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสุรินทร์มากที่สุดใน ปี 2564 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 52 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจ ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ คาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 50 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งคาดว่า จะมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 35 ล้านบาท

6. มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในจังหวัดอำนาจเจริญ

6.1 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จังหวัดอำนาจเจริญมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

- ปี 2562 จังหวัดอำนาจเจริญมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 194 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 25.84 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดอำนาจเจริญมากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 69 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเท่ากัน 35 ล้านบาท และธุรกิจสปา ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 933,600 บาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดอำนาจเจริญมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 122 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 37.02 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดอำนาจเจริญมากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 35 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 28 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทยซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 26 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดอำนาจเจริญมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 214 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 75.68 จากปี 2563 ซึ่งรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรยังคงสูงกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดอำนาจเจริญมากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 70 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ คาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 45 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากจากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 26 ล้านบาท

7.1 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

- ปี 2560 จังหวัดอุดรธานีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 2,026 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดอุดรธานีมากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 647 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทยมีรายได้จากการบริการ 603 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 534 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดอุดรธานีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 2,163 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.74 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดอุดรธานีมากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 671 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทยมีรายได้จากการบริการ 648 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 583 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดอุดรธานีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 2,293 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.04 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดอุดรธานี มากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 725 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากการบริการ 700 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรมซึ่งมีรายได้จากการบริการ 595 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดอุดรธานีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 1,083 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 52.80 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดอุดรธานีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 1,660 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 53.34 จากปี 2563 อย่างไรก็ตาม รายได้จากการบริการยังคงสูงกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดอุดรธานีมากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 555 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย คาดการณ์รายได้จากการบริการ 530 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 310 ล้านบาท

- ปี 2560 จังหวัดอุดรธานีมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยว สุขภาพเป็นมูลค่า 279 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดอุดรธานีมากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 647 ล้านบาท รองลงมาคือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 603 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 534 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดอุดรธานีมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 346 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 23.86 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดอุดรธานีมากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจสปาโดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 89 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 77 ล้านบาท และธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 63 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดอุดรธานีมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยว สุขภาพเป็นมูลค่า 418 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 21.04 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดอุดรธานีมากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 108 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 91 ล้านบาท และธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 74 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดอุดรธานีมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 258 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 38.45 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดอุดรธานีมากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 69 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม คาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 53 ล้านบาท และธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 36 ล้านบาท

41

คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม คาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 109 ล้านบาท และธุรกิจร้านอาหาร เพื่อสุขภาพ ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากจากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 71 ล้านบาท

8. มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในจังหวัดนครปฐม

8.1 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จังหวัดนครปฐมมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

- ปี 2560 จังหวัดนครปฐมมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นมูลค่า 900 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดนครปฐมมากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจนวดแผนไทย โดยมีรายได้จากการบริการ 254 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากการบริการ 242 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 185 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดนครปฐมมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นมูลค่า 958 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.45 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดนครปฐมมากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจนวดแผนไทย โดยมีรายได้จากการบริการ 254 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากการบริการ 244 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 220 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดนครปฐมมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นมูลค่า 983 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.59 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดนครปฐมมากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจนวดแผนไทย โดยมีรายได้จากการบริการ 263 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากการบริการ 244 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 219 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดนครปฐมมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 498 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 49.37 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดนครปฐมมากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจนวดแผนไทยโดยคาดการณ์รายได้จากการบริการ เป็น 118 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา คาดการณ์รายได้จากการบริการ 113 ล้านบาท และธุรกิจฟิตเนส/โยคะ และการออกกำลังกายอื่นๆ ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 108 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดนครปฐมมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 616 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 23.81 จากปี 2563 อย่างไรก็ตามรายได้จากการบริการ ยังคงต่ำกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดนครปฐมมากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจนวดแผนไทย โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 148 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจฟิตเนส/โยคะ และการออกกำลังกายอื่นๆ คาดการณ์รายได้จากการบริการ 142 ล้านบาท และธุรกิจสปา ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 137 ล้านบาท

8.2 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จังหวัดนครปฐมมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

- ปี 2560 จังหวัดนครปฐมมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 278 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดนครปฐมมากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 108 ล้านบาท

รองลงมา คือ ธุรกิจร้าน OTOP/ร้านจำหน่ายสินค้าสมุนไพร มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 40 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 37 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดนครปฐมมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 325 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 17.13 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดนครปฐมมากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 142 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจร้าน OTOP/ร้านจำหน่ายสินค้าสมุนไพรมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 41 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 38 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดนครปฐมมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 422 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 29.64 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดนครปฐมมากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 176 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 57 ล้านบาท และธุรกิจสปา ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 55 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดนครปฐมมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 289 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 31.53 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดนครปฐมมากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 149 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจร้าน OTOP/ร้านจำหน่ายสินค้าสมุนไพร คาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 35 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 29 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดนครปฐมมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 429 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 48.53 จากปี 2563 ซึ่งรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรยังคงสูงกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดนครปฐมมากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 186 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย คาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 57 ล้านบาท และธุรกิจสปา ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 54 ล้านบาท

9. มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในจังหวัดสระบุรี

9.1 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จังหวัดสระบุรีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปี 2560 - 2562 และ คาดการณ์รายได้ในปี 2563-2564

- ปี 2560 จังหวัดสระบุรีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 641 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสระบุรีมากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม โดยมีรายได้จากการบริการ 245 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากการบริการ 120 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 115 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดสระบุรีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 670 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.55 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสระบุรีมากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม โดยมีรายได้จากการบริการ 246 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจฟิตเนส/โยคะและการออกกำลังกายอื่นๆ มีรายได้จากการบริการ 132 ล้านบาท และธุรกิจสปา ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 126 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดสระบุรีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 619 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 7.57 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสระบุรีมากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม โดยมีรายได้จากการบริการ 231 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจฟิตเนส/โยคะ และการออกกำลังกายอื่นๆ มีรายได้จากการบริการ 126 ล้านบาท และธุรกิจสปา ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 108 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดสระบุรีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 396 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 65.84 จากปี 2563 อย่างไรก็ตามรายได้จากการบริการยังคงต่ำกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสระบุรีมากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 159 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจฟิตเนส/โยคะ และการออกกำลังกายอื่นๆ คาดการณ์รายได้จากการบริการ 71 ล้านบาท และธุรกิจสปา ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 62 ล้านบาท

จังหวัดสระบุรีมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

- ปี 2561 จังหวัดสระบุรีมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 164 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 18.81 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสระบุรีมากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม โดยมีรายได้จาก ผลิตภัณฑ์สมุนไพร 36 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 32 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 27 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดสระบุรีมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 95 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 50.50 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสระบุรีมากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม โดยคาดการณ์

รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 23 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา คาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 18 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ ธุรกิจศูนย์สุขภาพ/รพ. ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเท่ากัน 14 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดสระบุรีมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 205 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 114.87 จากปี 2563 ซึ่งรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรยังคงสูงกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสระบุรีมากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม โดยคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 48 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ คาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 45 ล้านบาท และธุรกิจสปา ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 35 ล้านบาท

10. มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในจังหวัดอุทัยธานี

10.1 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จังหวัดอุทัยธานีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

- ปี 2560 จังหวัดอุทัยธานีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 354 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดอุทัยธานีมากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 128 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากการบริการ 119 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 43 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดอุทัยธานีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 365 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.31 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดอุทัยธานีมากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 130 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากการบริการ 121 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 47 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดอุทัยธานีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 368 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.83 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดอุทัยธานีมากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 131 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากการบริการ 122 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 48 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดอุทัยธานีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 145 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 60.51 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดอุทัยธานีมากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 41 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย คาดการณ์รายได้จากการบริการ 37 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 20 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดอุทัยธานีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 254 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 74.40 จากปี 2563 อย่างไรก็ตาม รายได้จากการบริการยังคงต่ำกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดอุทัยธานีมากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 89 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย คาดการณ์รายได้จากการบริการ 72 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 34 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดปราจีนบุรีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นมูลค่า 846 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มเติมร้อยละ 2.54 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่ จังหวัดปราจีนบุรีมากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 270 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย มีรายได้จากการบริการ 230 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 174 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดปราจีนบุรีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นมูลค่า 795 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 5.98 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัด ปราจีนบุรีมากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากการบริการ 246 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจ นวดแผนไทย มีรายได้จากการบริการ 216 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งมีรายได้จากการบริการ 160 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดปราจีนบุรีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 451 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 43.21 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดปราจีนบุรีมากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 141 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย คาดการณ์รายได้จากการบริการ 137 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/ โรงแรม ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 68 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดปราจีนบุรีมีรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 541 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 19.79 จากปี 2563 อย่างไรก็ตามรายได้จากการบริการยังคงต่ำกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดปราจีนบุรีมากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 171 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจนวดแผนไทย คาดการณ์รายได้จากการบริการ 149 ล้านบาท และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 99 ล้านบาท

11.2 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
จังหวัดปราจีนบุรีมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

- ปี 2560 จังหวัดปราจีนบุรีมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 358 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดปราจีนบุรีมากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 76 ล้านบาท รองลงมาคือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 71 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 69 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดปราจีนบุรีมีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 462 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 28.93 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดปราจีนบุรีมากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 103 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจสปา มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 98 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 92 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดสงขลามียรายได้จากการบริการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นมูลค่า 1,590 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 65.95 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริการให้แก่จังหวัดสงขลา มากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากการบริการเป็น 806 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม คาดการณ์รายได้จากการบริการ 420 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากการบริการ 234 ล้านบาท

14.2 ประเมินมูลค่ารายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
จังหวัดสงขลามีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ในปี 2560 - 2562 และคาดการณ์รายได้ในปี 2563 - 2564

- ปี 2560 จังหวัดสงขลามีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 565 ล้านบาท โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสงขลา มากที่สุดในปี 2560 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 194 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 175 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จาก ผลิตภัณฑ์สมุนไพร 98 ล้านบาท

- ปี 2561 จังหวัดสงขลามีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 686 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 21.55 จากปี 2560 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสงขลา มากที่สุดในปี 2561 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 244 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 233 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 101 ล้านบาท

- ปี 2562 จังหวัดสงขลามีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 825 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.24 จากปี 2561 โดยธุรกิจที่สร้างรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสงขลา มากที่สุดในปี 2562 คือ ธุรกิจสปา โดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 316 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม มีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 260 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 124 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2563 จังหวัดสงขลามีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 383 ล้านบาท ซึ่งลดลงร้อยละ 53.65 จากปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสงขลามากที่สุดในปี 2563 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 152 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม คาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 111 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 41 ล้านบาท

- คาดการณ์ในปี 2564 จังหวัดสงขลามีรายได้จากการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมูลค่า 828 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 116.49 จากปี 2563 ซึ่งรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรยังคงต่ำกว่าปี 2562 โดยคาดว่าธุรกิจที่สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้แก่จังหวัดสงขลา มากที่สุดในปี 2564 คือ ธุรกิจสปา โดยคาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็น 311 ล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม คาดการณ์รายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 265 ล้านบาท และธุรกิจนวดแผนไทย ซึ่งคาดว่าจะมีรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร 105 ล้านบาท

2. มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ปี 2560-2562 และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ปี 2563-2564 ในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างธุรกิจร้าน OTOP/ร้านจำหน่ายสินค้าสมุนไพร ได้แก่ การประกอบกิจการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ OTOP รวมไปถึง ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ร้านจำหน่ายสินค้า OTOP และ ร้านจำหน่ายสินค้าสมุนไพรทั้งที่เป็นร้านเฉพาะและเป็นร้านที่รวมอยู่ตามห้างสรรพสินค้าหรือแหล่งท่องเที่ยว ภายในจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด แสดงรายละเอียดดังตาราง 4-2 สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1) ปี 2560 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP รวม 282 ล้านบาท โดยจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP มากที่สุด คือ จังหวัดปราจีนบุรี โดยมีมูลค่า 44.59 ล้านบาท รองลงมาคือจังหวัดนครปฐม มีมูลค่า 40.40 ล้านบาท และจังหวัดอุดรธานี มีมูลค่า 28.68 ล้านบาท ตามลำดับ

2) ปี 2561 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP รวม 299.82 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.32 จากปี 2560 โดยจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP มากที่สุด คือ จังหวัดปราจีนบุรี โดยมีมูลค่า 52.54 ล้านบาท รองลงมาคือจังหวัดนครปฐม มีมูลค่า 41.02 ล้านบาท และจังหวัดอุดรธานี มีมูลค่า 31.46 ล้านบาท ตามลำดับ

3) ปี 2562 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP รวม 319.46 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.55 จากปี 2561 โดยจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP มากที่สุด คือ จังหวัดปราจีนบุรี โดยมีมูลค่า 58.69 ล้านบาท รองลงมาคือจังหวัดนครปฐม มีมูลค่า 47.32 ล้านบาท และจังหวัดอุดรธานี มีมูลค่า 33.41 ล้านบาท ตามลำดับ

4) คาดการณ์ปี 2563 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP รวม 188.83 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 40.89 จากปี 2562 โดยคาดว่าจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภค ผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP มากที่สุด คือ จังหวัดปราจีนบุรี มูลค่าประมาณ 39.31 ล้านบาท รองลงมาคือ จังหวัดนครปฐม มีมูลค่าประมาณ 35.11 ล้านบาท และจังหวัดอุดรธานี มีมูลค่า 20.66 ล้านบาท ตามลำดับ

5) คาดการณ์ปี 2564 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP รวม 299.58 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 58.65 จากปี 2563 โดยคาดว่าจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP มากที่สุด คือ จังหวัดปราจีนบุรี มูลค่าประมาณ 54.94 ล้านบาท รองลงมาคือจังหวัดนครปฐม มีมูลค่า ประมาณ 44.29 ล้านบาท และจังหวัดอุดรธานี มีมูลค่า 32.22 ล้านบาท ตามลำดับ

ตารางที่ 4 - 2 มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

จังหวัด	มูลค่ารายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP (ล้านบาท)				
	ปี 2560	ปี 2561	ปี 2562	ปี 2563*	ปี 2564*
เชียงราย	20.82	21.72	22.09	10.43	17.70
พิษณุโลก	10.99	11.48	11.96	6.01	9.57
สกลนคร	15.31	15.68	16.06	8.73	14.74
มหาสารคาม	9.20	9.24	9.36	5.06	9.25
สุรินทร์	12.95	13.50	14.74	9.27	13.41
อำนาจเจริญ	9.16	10.13	11.47	7.29	12.43
อุดรธานี	28.68	31.46	33.41	20.66	32.22
นครปฐม	40.40	41.02	47.32	35.11	44.29
สระบุรี	19.84	20.85	21.16	10.71	20.69
อุทัยธานี	8.02	8.08	7.72	3.48	7.46
ปราจีนบุรี	44.59	52.54	58.69	39.31	54.94
จันทบุรี	15.34	16.55	16.49	8.17	16.06
สุราษฎร์ธานี	23.64	24.18	24.72	11.90	24.18
สงขลา	23.05	23.36	24.27	12.70	22.63
รวม	282.00	299.82	319.46	188.83	299.58
อัตราการขยายตัว (%)		6.32	6.55	-40.89	58.65

หมายเหตุ: ปี 2563 และ 2564 เป็นตัวเลขคาดการณ์

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะ

จากการสำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีข้อค้นพบประเด็นปัญหาที่สำคัญ และข้อเสนอแนะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยเพื่อการค้าและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สามารถสรุปผลจากการศึกษาได้ ดังนี้

3.1 ประเด็นปัญหา

3.1.1 ปัญหาด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ พบว่า

1) ขาดการสนับสนุนที่ต่อเนื่องทั้งในด้านนโยบาย การสนับสนุนของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรไม่ชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นเพียงนโยบายที่ยากต่อการจับต้องและนำไปปฏิบัติได้จริง

2) ขาดงบประมาณในการสนับสนุนที่ต่อเนื่องในการผลิตสมุนไพรตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ เช่น อุปกรณ์ในการผลิตที่ทันสมัย มีมาตรฐาน ห้องแล็บในการตรวจสอบมาตรฐาน การรับรองมาตรฐาน รวมถึงงบประมาณในการสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ ซึ่งค่าใช้จ่ายพวกนี้ต้นทุนสูงมาก ถือเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญสำหรับผู้ประกอบการรายย่อย

3) ระเบียบ พรบ. และข้อกำหนดของสมุนไพรไทยยังอยู่ในรูปแบบเดิมไม่ทันสมัย ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร ซึ่งส่งผลต่อเนื่องไปถึงการขยายตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

4) ระยะเวลา ขั้นตอน และค่าใช้จ่ายในการขอการรับรองและมาตรฐานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพร จึงถือเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญสำหรับผู้ประกอบการ

5) ประชาชนยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสมุนไพร เนื่องจากปัจจุบันมีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในหลายระบบการแพทย์ และแต่ละระบบการแพทย์ก็มีฐานคิด วิธีการผลิตและการใช้ที่แตกต่างกัน ทำให้ประชาชนสับสนในการนำสมุนไพรไปใช้

6) ยังขาดงานวิจัยที่ได้รับการยอมรับและสามารถจับต้องได้ สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในการผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรรวมถึงการขาดนวัตกรรมการผลิตที่ทันสมัย ที่เกษตรกรหรือผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงได้

7) ปัญหาของการส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพร คือ การมีรายการยาสมุนไพรน้อย โรงพยาบาลไม่มีการส่งเสริมการใช้และการผลิตยาสมุนไพรในโรงพยาบาลอย่างจริงจัง แพทย์แผนไทยไม่ได้ทำการตรวจรักษาโรคและสั่งจ่ายยา

3.1.2 ปัญหาด้านการตลาด พบว่า

1) ราคาผลิตภัณฑ์สมุนไพรสูงกว่าราคาผลิตภัณฑ์ทั่วไป รวมไปถึงยาสมุนไพรบางตัวมีราคาสูงกว่ายาแผนปัจจุบัน

2) การเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตและผู้ประกอบการในการนำผลิตภัณฑ์สมุนไพรไปใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพยังมีน้อย

3) ยังขาดการพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภคได้

4) ขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องในการรณรงค์การนำผลิตภัณฑ์สมุนไพรมาใช้ ทำให้ผู้บริโภคขาดความมั่นใจในการใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีในตลาด

5) มีการลักลอบขายผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ไม่ปลอดภัยและไม่ได้มาตรฐาน ไม่มีคุณภาพและไม่มีที่น่าเชื่อถือจากแหล่งขาย

3.2 ข้อเสนอแนะ

1) สนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาลผู้ป่วย เช่น สาธารณสุข โรงพยาบาล มีการใช้รักษาด้วยยาสมุนไพร และยาแผนปัจจุบันควบคู่กัน รวมทั้งสนับสนุนให้แพทย์ในโรงพยาบาลได้เรียนรู้ถึงการใช้สมุนไพร และยาแผนปัจจุบันในการรักษาผู้ป่วย

2) ควรสนับสนุนให้มีการเปิดศูนย์การเรียนรู้ด้านสมุนไพร มีการเปิดอบรมด้านการผลิตที่ถูกวิธีการทำตลาดสมัยใหม่ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับชาวบ้านในการสร้างอาชีพ รวมทั้งสนับสนุนให้มีบทเรียนวิชาสมุนไพรไทยในภาคบังคับเพื่อเป็นการปลูกฝังความรู้ด้านสมุนไพรไทยกับเยาวชน

3) ควรสนับสนุนให้มีศูนย์วิทยาศาสตร์ในการตรวจสอบสารปนเปื้อน และรับรองมาตรฐานในระดับอำเภอเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกร และผู้ประกอบการ ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวควรเป็นหน่วยงานที่เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ

4) ภาครัฐควรมีนโยบายด้านการใช้สมุนไพรที่ชัดเจนให้กับโรงพยาบาล บุคลากรควรมีทัศนคติเชิงบวกเอื้อต่อนโยบายการใช้ยาสมุนไพร ควรจัดให้มีรายการยาสมุนไพรและการผลิตยาสมุนไพรในโรงพยาบาลมากขึ้น และเพิ่มบทบาทแก่แพทย์แผนไทยในการตรวจวินิจฉัยโรคและรักษาด้วยยาสมุนไพร

5) ให้การอบรมกับบุคลากรในหน่วยงานของภาครัฐ เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจคุณประโยชน์ของสมุนไพรไทยให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

6) ควรสนับสนุนให้มีการทำวิจัยเกี่ยวกับสมุนไพรเพิ่มขึ้น รวมทั้งสนับสนุนให้มีการนำงานวิจัยที่มีผลงานน่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับเผยแพร่ต่อประชาชน เพื่อสามารถนำไปต่อยอดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรต่อไป

7) ภาครัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรมากขึ้น เช่น การให้ส่วนลดด้านการบริการเชิงสุขภาพที่ภาครัฐเข้าไปสนับสนุนบางส่วนหรือนำไปเป็นส่วนลดภาษี หรือการรักษาโดยแพทย์ทางเลือกด้านสมุนไพร หรือการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรสามารถนำมาเป็นส่วนลดด้านภาษีได้ เป็นต้น รวมทั้งเพิ่มการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์สมุนไพรมากขึ้น

8) ภาครัฐควรให้ความสำคัญ และสนับสนุนอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับ Supply Chain ของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์และผลิตภัณฑ์สมุนไพร รวมทั้งจัดตั้งหน่วยงานสำหรับทำหน้าที่สนับสนุน ส่งเสริม และผลิตภัณฑ์สมุนไพรโดยเฉพาะ และจัดตั้งเป็นศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาวิจัย “การประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด” ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด ของปี 2560 ปี 2561 และปี 2562 และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัดของปี 2563 และปี 2564 2) สำรวจมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพร ทั้ง 14 จังหวัด ของปี 2560 ปี 2561 และปี 2562 และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพรทั้ง 14 จังหวัดของปี 2563 และปี 2564 และ 3) สำรวจมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย แนวทางการส่งเสริมการค้า การลงทุนในอุตสาหกรรมสมุนไพรไทย รวมถึงเป็นแนวทางให้ภาคการผลิตตามหลักการ "ตลาดนำการผลิต"

การประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ประกอบด้วย การประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP และประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการศึกษาวิเคราะห์เพื่อจัดทำข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำแนกตามระเบียบวิจัย ได้แก่ เครื่องมือเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และเครื่องมือเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม โดยวิธีเฉพาะเจาะจง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีการกำหนด ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พื้นที่ดำเนินการ ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร ทั้งนี้ ในการกำหนดจำนวนตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มประชากรตัวอย่างโดยใช้วิธีการกำหนด จำนวนตัวอย่างของ Steven K. Thomson ณ ระดับความผิดพลาดที่ 0.05 % จากประชากรเป้าหมายในการศึกษาทั้งหมด 2,670 ราย พบว่าจำนวนตัวอย่างที่เหมาะสม เท่ากับ 522 ตัวอย่าง แต่เพื่อลดระดับความผิดพลาดจากการกำหนด กลุ่มตัวอย่างของบางจังหวัดที่มีประชากรที่ทำการศึกษาน้อยผู้วิจัยจึงทำการเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาเป็น 800 ตัวอย่าง และกระจายตามสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละจังหวัด ส่วนการสัมภาษณ์เชิงลึก/การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) แบ่งเป็น 5 ภาค มีการกำหนด ตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวนภาคละ 10 ตัวอย่าง ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาและขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรและจังหวัดเมืองท่องเที่ยว รวมจำนวน 50 ตัวอย่าง

สำหรับการประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีขอบเขตการประเมินดังนี้ 1) มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร หมายถึง มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรของผู้บริโภค ที่มาซื้อ/ใช้บริการในธุรกิจเป้าหมายที่ได้ทำการสำรวจข้อมูล (เป็นส่วนของรายได้จากผลิตภัณฑ์สมุนไพรของ ธุรกิจ 2) ธุรกิจเป้าหมายที่ได้ทำการสำรวจข้อมูลมี 7 ธุรกิจ มีนิยามของแต่ละธุรกิจที่ทำการสำรวจ ดังนี้ 2.1) ธุรกิจนวดแผนไทย ได้แก่ การประกอบกิจการเกี่ยวกับการนวดน้ำมัน นวดประคบ และนวด จับเส้น 2.2) ธุรกิจสปา ได้แก่ การประกอบกิจการเกี่ยวกับการอบสมุนไพร การสครับผิว การทำทรีทเม้นท์ การอบตัว/แช่ตัว สปาสมุนไพร อาบน้ำแร่แช่น้ำ นวดเพื่อสุขภาพ นวดอโรมา พอกหน้า นวดหน้า 2.3) ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม

ได้แก่ ธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรมที่มีการประกอบกิจการเกี่ยวกับการอบ ซาวน่า การทำสปา และฟิตเนส รวมไปถึงมีการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรภายในรีสอร์ท/โรงแรม อาทิ แชมพู ครีม อาบน้ำสบู โลชั่น และผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดอื่นๆ 2.4) ธุรกิจร้านอาหารเพื่อสุขภาพ ได้แก่ ร้านอาหารที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับอาหารออร์แกนิก อาหารเพื่อสุขภาพ การจัดคอร์สอาหารเพื่อสุขภาพดูแลผู้ป่วย หรือผู้ที่ต้องการดูแลสุขภาพ 2.5) ธุรกิจฟิตเนส/โยคะ ได้แก่ การประกอบกิจการเกี่ยวกับการออกกำลังกาย ฟิตเนส โยคะ รวมถึงว่ายน้ำ และแอโรบิค 2.6) ธุรกิจศูนย์สุขภาพ/โรงพยาบาล ได้แก่ ศูนย์สุขภาพหรือโรงพยาบาลที่มีแผนกแพทย์แผนไทย หรือการให้บริการนวดไทย นวดจับเส้น กายภาพบำบัด 2.7) ธุรกิจร้าน OTOP/ร้านจำหน่ายสินค้าสมุนไพร ได้แก่ การประกอบกิจการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ OTOP รวมไปถึง ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ร้านจำหน่ายสินค้า OTOP และ ร้านจำหน่ายสินค้าสมุนไพรทั้งที่เป็นร้านเฉพาะและเป็นร้านที่รวมอยู่ตามห้างสรรพสินค้า หรือแหล่งท่องเที่ยว 3) ธุรกิจเป้าหมายที่ได้ทำการสำรวจข้อมูลค่อนข้างครอบคลุมทุกกิจการหรือช่องทางการจำหน่าย ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของจังหวัด ซึ่งครอบคลุมทั้งช่องทางการจำหน่ายแบบออฟไลน์และออนไลน์ ดังนั้นในการประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร จึงไม่มีการประเมินมูลค่าของธุรกิจอื่นๆ ที่นอกเหนือจากธุรกิจเป้าหมาย 4) การประเมินมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด และเมืองท่องเที่ยว 12 จังหวัด ในปี 2563 และ 2564 เป็นการคาดการณ์ ภายใต้สมมติฐาน ดังต่อไปนี้

- คาดการณ์มูลค่าในปี 2563 จากตัวเลขประมาณการเบื้องต้นของธุรกิจเป้าหมายที่ได้ทำการสำรวจ ร่วมกับการประยุกต์ใช้วิธี Pooled OLS Regression ซึ่งเป็นการวิเคราะห์โดยใช้ OLS แบบ Multiple Linear Regression Model ภายใต้สถานการณ์การเกิดโรคระบาดโควิด 19 ทั่วโลก ซึ่งภาคบริการและการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบหนัก

- คาดการณ์มูลค่าในปี 2564 จากตัวเลขประมาณการเบื้องต้นของธุรกิจเป้าหมายที่ได้ทำการสำรวจร่วมกับการประยุกต์ใช้วิธี Pooled OLS Regression ซึ่งเป็นการวิเคราะห์โดยใช้ OLS แบบ Multiple Linear Regression Model ภายใต้สถานการณ์ที่สามารถควบคุมการเกิดโรคระบาดโควิด-19 ได้ดีภายในประเทศ และการท่องเที่ยวกลับมาฟื้นตัวจากการกระตุ้นการท่องเที่ยวภายในประเทศของนโยบายภาครัฐ

สรุปผลการศึกษา ดังนี้

1. มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

- ปี 2560 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรวม 25,220 ล้านบาท แยกเป็นมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร 3,279 ล้านบาท และมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 21,941 ล้านบาท โดยจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุด คือ จังหวัดสงขลา โดยมีมูลค่ารวม 4,798 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาเฉพาะมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร พบว่า จังหวัดสงขลา มีมูลค่า 565 ล้านบาท ซึ่งมากที่สุดในกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพร (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปราจีนบุรี และอุดรธานี ตามลำดับ อีกทั้งจังหวัดสงขลายังมีมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุด เป็นมูลค่า 4,233 ล้านบาท (รองลงมาเป็น จังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ

- ปี 2561 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรวม 26,249 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.08 จากปี 2560 แยกเป็นมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร 3,937 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.09 จากปี 2560 และมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 22,311 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.69 จากปี 2560 ซึ่งจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุดยังคงเป็นจังหวัดสงขลา โดยมีมูลค่ารวม 5,256 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาเฉพาะมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร พบว่า จังหวัดสงขลา ยังคงเป็นจังหวัดที่มีมูลค่ามากที่สุดในกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพร คิดเป็น 686 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปราจีนบุรี และอุดรธานี ตามลำดับ อีกทั้งจังหวัดสงขลา ยังคงมีมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุด เป็นมูลค่า 4,570 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ

- ปี 2562 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรวม 27,687 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 5.48 จากปี 2561 แยกเป็นมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร 4,762 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 20.95 จากปี 2561 และมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 22,925 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.75 จากปี 2561 ทั้งนี้จังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุดยังคงเป็นจังหวัดสงขลา โดยมีมูลค่ารวม 5,496 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาเฉพาะมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร พบว่า จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดที่มีมูลค่ามากที่สุดในกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพร คิดเป็น 825 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปราจีนบุรี และนครปฐม ตามลำดับ และสงขลาเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุด เป็นมูลค่า 4,670 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ

- คาดการณ์ปี 2563 ภายใต้สถานการณ์การเกิดโรคระบาดโควิด 19 ทั่วโลก ซึ่งภาคบริการและการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบหนัก พบว่า จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพลดลงร้อยละ 56.63 จากปี 2562 เหลือมูลค่า 12,008 ล้านบาท แยกเป็นมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร 2,522 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 47.05 จากปี 2562 และ มูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 9,486 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 58.62 จากปี 2562 โดยคาดว่า จังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุดยังคงเป็น จังหวัดสงขลา โดยมีมูลค่ารวม 1,973 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาเฉพาะมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร คาดว่าจังหวัดสงขลา เป็นจังหวัด ที่มีมูลค่ามากที่สุดในกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพร คิดเป็น 383 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดปราจีนบุรี นครปฐม สุราษฎร์ธานี และอุดรธานี ตามลำดับ และสงขลา ยังคงมีมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิง สุขภาพมากที่สุด เป็นมูลค่า 1,590 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เชียงราย และจันทบุรี ตามลำดับ

- คาดการณ์ปี 2564 ภายใต้สถานการณ์ที่สามารถควบคุมการเกิดโรคระบาดโควิด 19 ได้ดีภายในประเทศ และการท่องเที่ยวกลับมาฟื้นตัวจากการกระตุ้นการท่องเที่ยวภายในประเทศของนโยบายภาครัฐ พบว่า จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยว

เชิงสุขภาพเพิ่มขึ้นร้อยละ 68.00 จากปี 2563 เป็นมูลค่า 20,173 ล้านบาท อย่างไรก็ตาม มูลค่า ยังคงต่ำกว่า ในปี 2562 โดยแยกเป็นมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร 4,842 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 92.00 จากปี 2563 และมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 15,332 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 61.62 จากปี 2563 โดยคาดว่าจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุดยังคงเป็นจังหวัดสงขลา โดยมีมูลค่ารวม 4,194 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี จันทบุรี และเชียงราย ตามลำดับ และเมื่อแยกพิจารณาเฉพาะมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร คาดว่า จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดที่มีมูลค่ามากที่สุดในกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพร คิดเป็น 828 ล้านบาท (รองลงมาเป็น จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปราจีนบุรี และอุดรธานี ตามลำดับ และสงขลา ยังคงมีมูลค่าจากบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากที่สุด เป็นมูลค่า 3,366 ล้านบาท (รองลงมาเป็นจังหวัด สุราษฎร์ธานี จันทบุรี และเชียงราย ตามลำดับ

2. มูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP ในเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด

- ปี 2560 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP รวม 282 ล้านบาท โดยจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP มากที่สุด คือ จังหวัดปราจีนบุรี โดยมีมูลค่า 44.59 ล้านบาท รองลงมาคือจังหวัดนครปฐม มีมูลค่า 40.40 ล้านบาท และจังหวัดอุดรธานี มีมูลค่า 28.68 ล้านบาท ตามลำดับ

- ปี 2561 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP รวม 299.82 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.32 จากปี 2560 โดยจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP มากที่สุด คือ จังหวัดปราจีนบุรี โดยมีมูลค่า 52.54 ล้านบาท รองลงมาคือจังหวัดนครปฐม มีมูลค่า 41.02 ล้านบาท และจังหวัดอุดรธานี มีมูลค่า 31.46 ล้านบาท ตามลำดับ

- ปี 2562 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP รวม 319.46 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.55 จากปี 2561 โดยจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP มากที่สุด คือ จังหวัดปราจีนบุรี โดยมีมูลค่า 58.69 ล้านบาท รองลงมาคือจังหวัดนครปฐม มีมูลค่า 47.32 ล้านบาท และจังหวัดอุดรธานี มีมูลค่า 33.41 ล้านบาท ตามลำดับ

- คาดการณ์ปี 2563 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP รวม 188.83 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 40.89 จากปี 2562 โดยคาดว่าจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP มากที่สุด คือ จังหวัดปราจีนบุรี มูลค่าประมาณ 39.31 ล้านบาท รองลงมาคือ จังหวัดนครปฐม มีมูลค่าประมาณ 35.11 ล้านบาท และจังหวัดอุดรธานี มีมูลค่า 20.66 ล้านบาท ตามลำดับ

- คาดการณ์ปี 2564 จังหวัดเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP รวม 299.58 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 58.65 จากปี 2563 โดยคาดว่าจังหวัดที่มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพร OTOP มากที่สุด คือ จังหวัดปราจีนบุรี มูลค่าประมาณ 54.94 ล้านบาท รองลงมาคือ จังหวัดนครปฐม มีมูลค่าประมาณ 44.29 ล้านบาท และจังหวัดอุดรธานี มีมูลค่า 32.22 ล้านบาท ตามลำดับ

5.2 ข้อเสนอแนะ

- ข้อเสนอแนะจากผลการสำรวจ มีข้อเสนอแนะที่สำคัญ ได้แก่

- 1) สนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาลผู้ป่วย เช่น สาธารณสุข โรงพยาบาล มีการใช้รักษาด้วยยาสมุนไพร และยาแผนปัจจุบันควบคู่กัน รวมทั้งสนับสนุนให้แพทย์ในโรงพยาบาลได้เรียนรู้ การใช้สมุนไพร และยาแผนปัจจุบันในการรักษาผู้ป่วย
- 2) ภาครัฐควรมีนโยบายด้านการใช้สมุนไพรที่ชัดเจนให้กับโรงพยาบาล บุคลากรควรมีทัศนคติเชิงบวกเอื้อต่อนโยบายการใช้ยาสมุนไพร ควรจัดให้มีรายการยาสมุนไพรและการผลิตยาสมุนไพรในโรงพยาบาลมากขึ้น และเพิ่มบทบาทแก่แพทย์แผนไทยในการตรวจวินิจฉัยโรค และรักษาด้วยยาสมุนไพร
- 3) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรใหม่ๆ เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพและความปลอดภัยสูง พัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีมูลค่าเพิ่ม ที่ตรงกับความต้องการของตลาด เช่น ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร เครื่องดื่มสมุนไพร และเครื่องสำอางจากสมุนไพร เป็นต้น
- 4) การรับรองมาตรฐานคุณภาพของผลิตภัณฑ์สมุนไพร และการให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ และวิธีใช้สมุนไพรที่ถูกต้องที่จะช่วยเพิ่มความมั่นใจให้กับผู้บริโภค ให้การอบรมกับบุคลากรในหน่วยงานของภาครัฐ เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจคุณสมบัติของ สมุนไพรไทยให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
- 5) ภาครัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรมากขึ้น เช่น การให้ส่วนลดด้านการบริการเชิงสุขภาพที่ภาครัฐเข้าไปสนับสนุนบางส่วน หรือนำไปเป็นส่วนลดภาษีหรือการรักษาโดยแพทย์ทางเลือกด้านสมุนไพร หรือการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรสามารถนำมาเป็นส่วนลดด้านภาษีได้ เป็นต้น รวมทั้งส่งเสริมประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ ความเข้าใจ เผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์และการใช้สมุนไพรโดยการใช้สื่อที่เข้าถึงได้ง่าย
- 6) ควรสนับสนุนให้มีการเปิดศูนย์การเรียนรู้ด้านสมุนไพร สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ส่งเสริมการตลาด และขยายตลาดการส่งออกผลิตภัณฑ์สมุนไพรไปยังต่างประเทศ โดยเฉพาะในตลาดที่มีศักยภาพสูง สร้างแคมเปญการตลาดที่เน้นประโยชน์ของสมุนไพร การใช้สื่อออนไลน์ และโซเชียลมีเดียเพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคที่กว้างขึ้น
- 7) ควรสนับสนุนให้มีศูนย์วิทยาศาสตร์ในการตรวจสอบสารปนเปื้อน พัฒนาการวิจัยทางวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์คุณสมบัติ และประโยชน์ของสมุนไพรผ่านการวิจัยที่น่าเชื่อถือ เพิ่มความเชื่อมั่นของผู้บริโภคและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีประสิทธิภาพสูงและตอบโจทย์ตลาด เช่น สมุนไพรสำหรับการดูแลสุขภาพเฉพาะทางหรือสมุนไพรเสริมความงาม ทำให้เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 8) ส่งเสริมพัฒนาวัตถุดิบสมุนไพรที่ยังไม่ได้มาตรฐาน และยังไม่มีคุณภาพ ให้มีคุณภาพและมาตรฐาน เพื่อให้ตรงกับความต้องการของตลาด โดยภาครัฐเข้าไปมีส่วนร่วมในด้านของงบประมาณเงินทุน และส่งเสริมสนับสนุนปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม

- 9) ส่งเสริมพัฒนาแหล่งอุตสาหกรรมสารสกัดให้ได้มาตรฐานมีคุณภาพ พัฒนางานวิจัยนวัตกรรม ต่อยอดและยกระดับศักยภาพการผลิต อุตสาหกรรมการผลิต ผลิตภัณฑ์สมุนไพร เพื่อลดการนำเข้าสารสกัดจากต่างประเทศ ควรให้ความสำคัญและสนับสนุนอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับ Supply Chain ของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์และผลิตภัณฑ์สมุนไพร
- 10) ส่งเสริมผู้ประกอบการผลิต ผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้ได้รับความรู้ ความเชี่ยวชาญ พัฒนา เทคโนโลยีเครื่องมือในกระบวนการผลิตและบรรจุ เพื่อช่วยยกระดับการผลิตและพัฒนา อุตสาหกรรมสมุนไพรได้ดียิ่งขึ้น

- ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

จากรายงาน Global Wellness Economy Monitor¹ ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปี 2560 ประมาณ 12 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 360,000 ล้านบาท ประมาณการโดย Global Wellness Institute จากข้อมูลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของ Euromonitor International ซึ่งประเทศไทยจัดอยู่ในลำดับที่ 13 ของตลาดปลายทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นิยมของโลก (จาก 20 อันดับ)

ผลการสำรวจมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ภายใต้โครงการนี้ พบว่า ในปี 2560 ทั้ง 14 จังหวัด มีมูลค่ารวมของการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประมาณ 25,220 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 7 ของมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศ² และสำหรับผลการสำรวจในปี 2562 ทั้ง 14 จังหวัด มีมูลค่ารวมของการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรและบริการจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประมาณ 26,249 ล้านบาท โดยมูลค่ารวมของกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพรคิดเป็นร้อยละ 7.69 ของมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศ

จากผลการสำรวจเมื่อพิจารณาเฉพาะมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็นรายอุตสาหกรรม และประเภทธุรกิจ สามารถสรุปผลและมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1 ในกลุ่มเมืองสมุนไพรจังหวัดน่านรอง 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด เชียงราย สกลนคร ปราจีนบุรี สุราษฎร์ธานี มีอัตราการเพิ่มของมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรเฉลี่ยในปี 2561 - 2562 คิดเป็นร้อยละ 19.95 ต่อปี โดยในปี 2562 มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรคิดเป็นร้อยละ 37.06 ของมูลค่าการบริโภค ผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้ง 14 จังหวัดเมืองสมุนไพร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการใช้ในอุตสาหกรรมเครื่องสำอาง โดยธุรกิจที่มีการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรมาก คือ ธุรกิจสปา และธุรกิจรีสอร์ท/โรงแรม ส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ประเภท เครื่องสำอาง อย่างไรก็ตามเพื่อให้ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากสมุนไพรได้รับการยอมรับและผู้บริโภคหันมาบริโภคเพิ่มขึ้น ภาครัฐควรสนับสนุนในการให้ความรู้และให้คำปรึกษากับผู้ประกอบการในด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางผสมสมุนไพรให้ได้มาตรฐาน GMP และฝึกอบรมให้ความรู้กับผู้ประกอบการในการ

¹ Global Wellness Institute, October 2018

² ประมาณ 360,000 ล้านบาท ประมาณการโดย Global Wellness Institute จากข้อมูลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของ Euromonitor International

พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางผสมสมุนไพรให้มีความหลากหลายและได้มาตรฐาน ส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเครื่องสำอางของไทยให้มีประสิทธิภาพ เพื่อลดการนำเข้าเทคโนโลยีในการผลิตจากต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยประหยัดต้นทุนในการผลิต มีการประชาสัมพันธ์เครื่องสำอางผสมสมุนไพร เพื่อให้สินค้าเป็นที่รู้จักมากขึ้น รวมไปถึงการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิเช่น การจัดงานแสดงสินค้า หรือช่องทางการประชาสัมพันธ์อื่นๆ

ขณะเดียวกันธุรกิจที่น่าจับตามอง คือ ธุรกิจอาหารเพื่อสุขภาพที่กำลังเติบโตในกลุ่มจังหวัดเมืองสมุนไพรนำร่อง 4 จังหวัดดังกล่าว ดังนั้นเพื่อให้ธุรกิจอาหารเพื่อสุขภาพมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มมากขึ้นควรมีการส่งเสริมดังต่อไปนี้ คือ ส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชุมชน เช่น การนำพืชสมุนไพรในแต่ละท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันเพื่อเพาะปลูกแบบเกษตรอินทรีย์ สนับสนุนให้มีการสร้างความร่วมมือกันระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตวัตถุดิบ และผู้ผลิตสินค้าจากสมุนไพรทั้งรายเล็กและรายใหญ่ เพื่อร่วมกันยกระดับมาตรฐานการเพาะปลูก การควบคุมมาตรฐานปริมาณที่ต้องการ เพื่อลดปัญหาสินค้าไม่ได้คุณภาพรวมถึงการขาดแคลนวัตถุดิบ

ในด้านการตลาดควรสนับสนุนการตลาดที่เน้นด้านคุณภาพเพื่อสะท้อนถึงมูลค่าของอาหารเพื่อสุขภาพการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้สวยงาม ทันสมัย หลากหลาย ตามแบบความต้องการของผู้บริโภคในแต่ละกลุ่ม การสนับสนุนให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่หลากหลาย พัฒนาการรวมวิธีการผลิต นวัตกรรมที่ทันสมัย ทันต่อเทรนด์การรักสุขภาพและการรักสุขภาพ รวมไปถึงการพัฒนาสินค้าให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้บริโภครับรู้ถึงประโยชน์ ผลดีของการบริโภค อาหารเพื่อสุขภาพ รวมไปถึงการจัดกิจกรรมที่ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคเข้าถึงอาหารเพื่อสุขภาพมากขึ้น อาทิ การจัดเทศกาลอาหารเพื่อสุขภาพ การสร้างสื่อโฆษณา โดยใช้สื่อ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร การโฆษณาจะเน้นในคุณภาพ อย่างไรก็ตามธุรกิจอาหารเพื่อสุขภาพสามารถเชื่อมโยงไปในทุกธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรไม่ว่าจะเป็นการจัดคอร์สอาหารสำหรับผู้รักสุขภาพ หรือผู้ที่ต้องการการดูแลด้านสุขภาพเป็นพิเศษ เป็นต้น

2 ในกลุ่มเมืองสมุนไพรจังหวัดส่วนขยาย ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก อุทัยธานี สระบุรี นครปฐม จันทบุรี มหาสารคาม สุรินทร์ อำนาจเจริญ สงขลา และอุดรธานี มีอัตราการเพิ่มของมูลค่าการบริโภค ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเฉลี่ยในปี 2561 - 2562 คิดเป็นร้อยละ 20.87 ต่อปี โดยในปี 2562 มีมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรคิดเป็นร้อยละ 62.94 ของมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้ง 14 จังหวัดเมืองสมุนไพร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการใช้ในอุตสาหกรรมยาและเครื่องสำอาง ในมูลค่าที่ใกล้เคียงกัน โดยธุรกิจที่มีการใช้ ผลิตภัณฑ์สมุนไพรมาก คือ ธุรกิจนวดแผนไทย และธุรกิจสปา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทยาและ เครื่องสำอาง ขณะเดียวกันธุรกิจที่น่าจับตามอง คือ ธุรกิจฟิตเนส/โยคะ หรือธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย ที่กำลังเติบโตในกลุ่มเมืองสมุนไพรจังหวัดส่วนขยายดังกล่าว

ดังนั้นควรมีการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้ในการนำผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรไปใช้ในธุรกิจฟิตเนส/โยคะ มากขึ้น เช่น การจัดคอร์สสำหรับผู้ที่ต้องการควบคุมน้ำหนัก การนำนวัตกรรมที่ทันสมัย

มาทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อทดแทนเวย์โปรตีนที่ผู้ออกกำลังกายนิยมรับประทาน รวมไปถึงการนำยาสมุนไพร เช่น น้ำมันนวด ลูกประคบ รวมไปถึงน้ำมันหอมระเหยมาใช้ในฟิตเนส /โยคะ มากขึ้น ซึ่งสิ่งสำคัญที่ภาครัฐควรให้การสนับสนุนคือ การประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้บริโภคเชื่อมั่น ในคุณภาพ และเข้าใจประโยชน์ของผลิตภัณฑ์สมุนไพร

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก. 2559. แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564. กระทรวงสาธารณสุข. บจก.ทีเอส อินเทอร์เน็ต, พิมพ์ครั้งที่ 1 ตุลาคม 2559.
- กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. 2559. ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (MEDICAL HUB) (พ.ศ.2560 - 2569) . กระทรวงสาธารณสุข, กันยายน 2559.
- กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา. สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2563 (Tourism Statistics 2020) . [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=411, สืบค้นวันที่ 15 สิงหาคม 2563.
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก. แผนพัฒนาจังหวัดพิษณุโลก ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2563 - 2582).
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://smce.doae.go.th/>, สืบค้นวันที่ 11 สิงหาคม 2563.
- คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ. 2562. แผนพัฒนาจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2561-2565 ฉบับทบทวน พ.ศ. 2564. ธันวาคม 2562.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์. สถิติการส่งออกผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยไปยังประเทศคู่ค้า. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www2moc.go.th>, สืบค้นวันที่ 10 กรกฎาคม 2563.
- ศูนย์ศึกษาการค้าระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. 2561. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำยุทธศาสตร์และฐานข้อมูลสมุนไพรภายใต้โครงการเพิ่มศักยภาพการตลาดสมุนไพร และผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูปสู่สากล. เสนอต่อสำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า (สนค. กระทรวงพาณิชย์). มกราคม 2561.
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี. 2563. แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี (พ.ศ.2561-2565 ฉบับทบทวน. สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, สิงหาคม 2563.
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดพิษณุโลก. 2562. แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดพิษณุโลก (พ.ศ. 2560-2564 ฉบับทบทวน พ.ศ. 2562. สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, สิงหาคม 2562.
- สำนักงานจังหวัดสระบุรี. 2559. แผนพัฒนาจังหวัดสระบุรี (พ.ศ. 2561 - 2564) . ตุลาคม 2559.
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย. แผนยุทธศาสตร์สาธารณสุขจังหวัดเชียงราย (ปี พ.ศ. 2561-2565).
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี. 2560. แผนยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพจังหวัดอุดรธานี 2561-2564. กระทรวงสาธารณสุข, ธันวาคม 2560.
- สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี. แผนพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี (พ.ศ. 2561 - 2564).

ภาคผนวก

สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก/การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

